

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในประเพณีงานศพ
ของชุมชนบ้านตัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

Participation of Bantuew Community stop alcohol in funeral
at Bantuew ,Lomsuk District , Phetchaboon Province.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ สำเร็จได้ด้วยความมุ่งมั่นขององค์กร และผู้ที่ตระหนักในความสำคัญของวัฒนธรรม ประารณาดีต่อบ้านเมือง สังคม และชุมชน อันได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ สภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านดิว สถานีอนามัยชุมชนตำบลบ้านดิว ผู้นำชุมชนสมควรประกาศนาม นายหลักทรัพย์ คำโถม กำนันตำบลบ้านดิว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ขอขอบคุณ อาจารย์ที่ปรึกษา รศ.ดร.สมสุข หินวิมาน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผศ.ดร. ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เจ้าอาวาสวัดทั้ง ๖ พ่อแก่ แม่เฒ่า เจ้าของร้านเหล้า เยาวชน คนลด-ละ -เลิก เหล้า เจ้าภาพงานศพ ตลอดจนผู้ว่าชนม์ ที่ทำให้มีข้อมูลสำคัญ อันจะนำไปสู่ การปรับประยุกต์ประเพณี พิธีกรรมไม่มี อบายมุขในอนาคตอีกหลายชุมชน

บทคัดย่อ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ : การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านดัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ.ดร.สมสุข หินวิมาน , ผศ.ดร. ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร ๕๒ หน้า

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการงดเหล้าในงานศพ ของชุมชนบ้านดัว ศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการงดเหล้า และความยั่งยืนของธรรมเนียมปฏิบัติใหม่ และเพื่อเสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูลสนาม แหล่งข้อมูล กำหนดบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก คือเจ้าภาพงานศพ ญาติผู้จัดงานศพ ผู้มาร่วมงานศพที่มีใช้ญาติเจ้าของร้านค้าที่ขายเหล้า หรือผู้รับจัดงานหรือ ผู้จัดหาเหล้า ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาสวัดในชุมชน และ ผู้รู้ ปราชญ์ ภูมิปัญญาในชุมชน นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์นำเสนอในลักษณะการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

แนวคิดในการเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ ของตำบลบ้านดัว เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ และสามารถดำเนินการได้พร้อมกันทั้งตำบล ในวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๐ เกิดจากการหารือของผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีความคิดเห็น ที่ตระหนักถึงปัญหา โทษของเหล้า และความไม่เหมาะสมที่จะมีการดื่มเหล้าในงานศพ ชุมชนใช้หลักการความเป็นเจ้าของ สิทธิในการเป็นเจ้าของประเพณี มีสิทธิที่จะยกเลิกหรือคงอยู่ธรรมเนียมการเลี้ยงเหล้า โดยมี เงื่อนไข และสาเหตุแวดล้อมที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเลิกธรรมเนียมเดิม ๖ ประการ คือ ๑). เลือกจัดเวทีประชาคมในระยะเวลาที่เหมาะสมที่ทางราชการมีนโยบายสร้างเครือข่ายต่อต้านยาเสพติดและเชิญชวนชาวไทยทั่วประเทศทำความดีเพื่อถวายในหลวง ในวโรกาสทรงมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ๒). เหล้า มีราคาสูงขึ้นการจำหน่ายยุ่งยาก มีกฎหมายบังคับการจำหน่าย การดื่มได้ เฉพาะบุคคลบางกลุ่มอายุ จำกัดได้ในบางจุดของพื้นที่ และดื่มได้เฉพาะในบางพื้นที่ จึงเป็นเงื่อนไขสนับสนุนการงดเหล้าได้ง่ายขึ้น ๓). การรับรู้ข่าวสารของชุมชนด้านโทษของเหล้าต่อทรัพย์สินและชีวิต ๔). กระแสความตื่นตัว ของเครือข่ายการงดเหล้า และกระแสความใส่ใจในสุขภาพในสังคมภายในและภายนอกชุมชน ๕). ไม่มีเงื่อนไขเรื่องการต่อรองผลประโยชน์ของร้านค้าเหล้าในตำบล ไม่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงเป็นเงื่อนไขสนับสนุนให้ยอมรับมติธรรมเนียมที่เกิดใหม่ได้ง่าย ๖). พิธีกรรมในงานศพไม่เกี่ยวข้องกับเหล้า เหล้าหมดหน้าที่และความจำเป็นที่จะดำรงสถานภาพของเหล้าในงานศพอีกต่อไป และประการที่ ๗). ภาวะผู้นำของแกนนำ

ชุมชน ที่สร้างศรัทธาให้ลูกบ้าน เกิดความพร้อมเพรียงที่จะยึดถือธรรมเนียมและการยอมรับกฎใหม่ของชุมชน

ผลกระทบต่อชุมชนหลังการดำเนินกิจกรรมจดเกล้าในงานศพ มีผลกระทบเชิงบวก ๓ ด้าน คือ ด้านการลดค่าใช้จ่าย เกิดรูปแบบงานศพแบบประหยัด ตลอดจนสามารถพึ่งตนเองได้ ด้านการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านสามัคคี เสียสละ อดทน อดกลั้น ประหยัด ซื่อสัตย์ มีสติจะ ให้เกียรติกัน เมตตาช่วยเหลือกันของประชาชนในตำบล และด้านการตื่นตัวเรื่องสร้างเครือข่ายสุขภาพ กลุ่ม ชมรม ทำความดีในด้านต่าง ๆ

ทั้งนี้โอกาสความยั่งยืนของธรรมเนียมหรือกฎใหม่ขึ้นอยู่กับ การควบคุมทางสังคมของชุมชนเอง และการต่อยอด ผลิตซ้ำจากต้นแบบ ซึ่งเป็นในรูปแบบของการส่งต่ออุดมการณ์ เจตนารมณ์ จากรุ่นสู่รุ่น และการขยายเครือข่าย

สิ่งที่ควรจะนำต้นแบบกระบวนการไปใช้ในงาน/กิจกรรมประเพณีอื่นๆ ได้คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านเวทีประชาคม ที่เน้น เริ่มต้นด้วยการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือปัญหาแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ขั้นที่สองการให้คำปรึกษา แนะนำจากผู้รู้ ผู้เกี่ยวข้อง ขั้นที่สาม การตัดสินใจร่วมกัน ขั้นที่สี่ ลงมือทำด้วยกัน ขั้นสุดท้ายต้องสนับสนุนความคิดริเริ่มที่เกิดขึ้น โดยจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไข และสาเหตุแวดล้อมที่ทำให้ประสบความสำเร็จด้วย

หัวหน้าโครงการ นายปรีชา เทพแก้ว ลายมือชื่อหัวหน้าโครงการ.....

ประเภทสื่อ   พิธีกรรม

ปีงบประมาณ   ๒๕๕๑

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

Abstract

The objective of this research is to study community participation procedures and post events in stopping the consumption of alcohol, to create a new sustainable tradition at funerals of Bantuew Community. Moreover, such research supports the coordination between Phetchaboon Province Cultural Office and Phetchaboon Province Cultural Council. This research has many measures that are used to collate information, for example, questionnaire, interview, and other information sources. Persons who have provided information at funerals are as follows; hosts, relatives guests, alcohol sellers, organizers, local group leaders, community leaders, Buddhist monks, Wiseman and philosophers. The result of this research was reached through the collation and analysis of this information.

The ideal to stop the consumption of alcohol at funerals at Bantuew was raised in A.D. 2546. And, it was brought into practice by all those of this community on 1 March A.D. 2550. Such event happened following a discussion between community leaders including Kamnun (the head of the community) and Phuyai-ban (the assistant head of the community). Both of them had concerns about the problems relating to the use of alcohol, including inappropriate behaviour.

The people within the community considered about their ownership, their right to give up having alcohol in funeral. Consequently, the following seven conditions that aided in the achievement of stopping the consumption of alcohol are; 1) government policy on fighting against drugs and persuading Thai people to do something good on the occasion of the 80th anniversary of the King of Thailand; 2) high prices and complicated regulations enforced on alcohol; 3) people knowing the negative effects of alcohol that cause damage to property and life; 4) the health concept of people; 5) no conflict of interest among alcohol sellers; 6) irrelevance of alcohol at funerals;

7) leaders' behaviour being a role for the people in the community, to act on the new tradition and rules in accordance with the community.

The results of post enquiries on the stopping of consumption of alcohol at funerals are in the following three parts as; reducing expenditure; saving; developing good behaviour at funerals, Moreover, the absence of alcohol at funerals is beneficial for people to improve morals, ethics, to be united, consideration, safety, honesty, the way to respect each other, and for people to help each other in Bantuew. In addition, the creation of doing activities well is also a part of the result.

To sustain these traditions and have new rules on stopping the consumption of alcohol are dependent on social controls and repeated practice.

The recommendation of this research is to follow such process step by step. Firstly, to give relevant information to activists; secondly, to consult and offer suggestions with knowledgeable persons; thirdly, make joint decisions; fourthly, work together; finally, to support new ideas by concentrating on conditions and causes that can achieve the success.

จ
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก-ข
Abstract	ค-ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช-ซ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา	๓
๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรม	๔
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๔
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	๑๕
๓.๔ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๕
บทที่ ๔ ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	
๔.๑ ผลการศึกษา	๑๖
๑). บริบทของชุมชนบ้านตัว	๑๖
๒). การจัดงานศพของชุมชนบ้านตัว	๒๓
๓). กระบวนการเลิกระบบนิยมเลี้ยงเหล้าในงานศพ	๓๓
๔). ผลกระทบต่อชุมชนหลังการดำเนินกิจกรรม	๓๘
๔.๒ สรุปและอภิปรายผลการศึกษา	๔๔
๔.๓ ข้อเสนอแนะ	๕๑
เอกสารอ้างอิง	
ภาคผนวก	

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑ - ๕ ลักษณะต้น ใบ ดอก และผล ของ ต้นตัวขาว ที่มาของชื่อตำบล “บ้านตัว”	๑๖
ภาพที่ ๖ แผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์ แสดงการแบ่งเขตอำเภอ และ แผนที่อำเภอหล่มสัก แสดงการแบ่งเขตตำบล ตำบลบ้านตัว	๑๗
ภาพที่ ๗ - ๘ พุงนา และแปลงข้าวโพด ถั่วเขียว หมู่ ๔ ตำบลบ้านตัว สภาพชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์	๑๘
ภาพที่ ๑๐ ทางเข้าเขตตำบลบ้านตัว มองเห็นป้ายโรงเรียนชุมชนบ้านตัว	๑๕
ภาพที่ ๑๑ กำนันตำบลบ้านตัว นายหลักทรัพย์ คำโถม	๑๕
ภาพที่ ๑๒ งานบุญบั้งไฟ เดือน ๖ ที่ลานวัดศรีภูมิ หมู่ ๓	๒๒
ภาพที่ ๑๓ ศาลเจ้าพ่อมหาศักดิ์ แถน เจ้าเมือง บรรพบุรุษของคนบ้านตัว	๒๒
ภาพที่ ๑๔ ฟ่อนแขบลาน เพื่อบูชาแถนขอฝน	๒๒
ภาพที่ ๑๕ - ๒๐ ภาพเจ้าอาวาสวัดทั้ง ๖ วัดในตำบลบ้านตัว	๒๓
ภาพที่ ๒๑ นายบุญเพ็ง คำโถม สัปเหร่อ มัคทายก ผู้ทรงภูมิปัญญา	๒๖
ภาพที่ ๒๒-๒๓ เครื่องหน้าศพ ข้าวของเครื่องใช้ เพื่ออุทิศส่วนกุศล ไปให้คนตายนำไปใช้ในอีกโลกหนึ่งหลังความตาย	๒๗
ภาพที่ ๒๔ - ๒๕ การตั้งศพไว้กลางบ้าน และศพที่ตั้งไว้ที่ศาลาวัด	๒๗
ภาพที่ ๒๖ - ๒๗ เจ้าภาพจะนั่งข้าวเหนียวไว้เพื่อเลี้ยงญาติและ ผัดเส้นก๋วยเตี๋ยว เส้นกลาง ใส่ชีอิ้วหวาน และน้ำตาล	๓๐
ภาพที่ ๒๘ ส้มตำอาหารหลัก	๓๑
ภาพที่ ๒๙ ลาบหมู	๓๑
ภาพที่ ๓๐ ถ้วย หม้อ อุปกรณ์ครัว ยืมมาจากวัด	๓๑
ภาพที่ ๓๑ การประชุมชาวบ้านที่ ไต่ถุนศาลาวัดสว่างราษฎร์สามัคคี	๓๔
ภาพที่ ๓๒ นางสุพรรณ ราศี ผู้ใหญ่บ้านห้วยนาเลา หมู่ ๕	๓๔
ภาพที่ ๓๓ - ๓๔ ประชุมลงมติของหมู่ ๕ บ้านห้วยนาเลา	๓๕

ภาพที่ ๓๕	แผ่นป้ายโครงการบ้านดีรวมใจเทิดไท้องค์ราชันย์ร่วมกันลดเหล้า	๓๖
ภาพที่ ๓๖	แผ่นป้ายของ บ้านห้วยนาเลา หมู่ ๕ เริ่มกิจกรรม	๓๖
ภาพที่ ๓๗	แผ่นป้ายแบบตั้ง แสดงข้อความ	๓๗
ภาพที่ ๓๘	ป้ายแบบแขวน เพื่อประกาศให้ทราบว่าป็นงานศพปลอดเหล้า	๓๗
ภาพที่ ๓๙	ปัจจุบัน เจ้าภาพงานศพ ซื่อเฉพาะน้ำเปล่า กับน้ำแข็ง	๓๙
ภาพที่ ๔๐	คณะกรรมการประกวดหมู่บ้านดีเด่นจังหวัดเพชรบูรณ์ เดินทางมาเยี่ยมชมกิจกรรมปลอดเหล้าในงานศพของตำบลบ้านดี	๔๐
ภาพที่ ๔๑	กลุ่มลูก ๆ ของคุณพ่อ/คุณแม่เลิกเหล้า ในงานตักบาตรเทโวโรหณะ	๔๐
ภาพที่ ๔๒	เข้าร่วมกิจกรรมระดับจังหวัด ในปี ๒๕๕๑	๔๐
ภาพที่ ๔๓	พวงหรีด ฝีมือ กลุ่ม โลงศพหมู่ ๕	๔๑
ภาพที่ ๔๔	ชมรมผ้าขาวน้อย มาจากเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	๔๓
ภาพที่ ๔๕	มีการรวมกลุ่มผู้ที่รักสุขภาพ สร้าง อุปกรณ์ออกกำลังกาย ใช้ของพื้นบ้าน ในภาพเป็นกะลามะพร้าวฝังพื้นดินสำหรับเดินเหยียบ	๔๓
ภาพที่ ๔๖ – ๔๗	บวงสรวงเจ้าที่ และการสาบานตนเลิกยาเสพติด งดเหล้า เลิกบุหรี่ ฯ	๔๔
ภาพที่ ๔๘ – ๔๙	บรรยากาศงานศพในช่วงกลางวัน แยกและเจ้าภาพ	๔๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของปัญหา

สภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นองค์กรเครือข่ายที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์มาตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ บทบาทหน้าที่อันหนึ่งคือ การศึกษา ค้นคว้า ความรู้ เรื่องราวของวัฒนธรรมในพื้นที่ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาสภาวัฒนธรรมและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดยังมิได้ให้ความสนใจและสนับสนุนงานด้านศึกษาค้นคว้าร่วมกันมากนัก แม้ว่าจะมีความสนใจในเรื่องการสืบค้น การศึกษาวิจัยในด้านวิถีชีวิตชุมชน โดยเฉพาะการธำรงรักษาประเพณี ขนบธรรมเนียมพื้นบ้านที่ดั้งเดิม ถูกต้อง มิให้เบี่ยงเบนไปจากอดีตที่ผ่านมา เช่น ปัญหาความเบี่ยงเบนที่เกิดขึ้นในงานประเพณี ส่วนใหญ่ได้นำเหล่าเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็งานบุญ วันสำคัญทางศาสนา ได้แก่ งานกฐิน งานศพ งานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานประเพณี สงกรานต์ งานขึ้นปีใหม่-ส่งท้ายปีเก่า งานวันเกิด ฯ

แต่สำหรับชุมชนบ้านดิว อำเภอหล่มสัก มีข้อยกเว้นที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ชุมชนมีกฎเกณฑ์ ในงานศพ ทำให้สภาวัฒนธรรมจังหวัดและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดต้องใช้ต้นแบบของการปรับ ประยุกต์สื่อพิธีกรรม จากเดิมเป็งานศพที่ต้องมีการเลี้ยงเหล้า เป็งานศพที่เลิกเหล้า ที่เกิดขึ้นไปปรับ ใช้ เทียบเคียงแก้ปัญหาคความเบี่ยงเบนในงานประเพณีอื่น ๆ ในชุมชนอื่น ๆ

ชุมชนบ้านดิว ตั้งอยู่ในเขตอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ระยะห่างจากอำเภอหล่มสัก ประมาณ ๘ ก.ม.ห่างจากจ.เพชรบูรณ์ ๕๒ ก.ม.เป็นตำบลที่มีผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ คือ ยาสูบ มี ๑๒ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปากห้วย บ้านกกเตือ บ้านดิว บ้านดิว บ้านห้วยนาเลา บ้านบึงผักหม บ้านทุ่งนาทอน บ้านท่า บ้านห้วยโปรง บ้านหนองผือ บ้านป่าแกเครือ และบ้านไร่ณาเจริญ จำนวน ประชากรในเขต อบต. จำนวน ๘,๕๕๘ คน และจำนวนหลังคาเรือน ๑,๖๓๖ หลังคาเรือน อาชีพหลัก ทำนา ทำสวนทำไร่ อาชีพเสริมค้าขาย อพยาศัยใจคอ ของคนบ้านดิว เป็นผู้มึน้ำใจ โอบอ้อมอารี มีระบบ นับเครือญาติเหนียวแน่น

ประเพณีของชาวบ้านดิว มีตามเทศกาล เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นหลักใหญ่ แต่กระนั้น ในเทศกาลต่าง ๆ ชาวบ้านก็นิยมเลี้ยงเครื่องดื่มจำพวกแอลกอฮอล์ ในงานเทศกาลต่าง ๆ จนเรียกว่าเป็น ธรรมเนียมที่จะต้องมีการเลี้ยงคู่ด้วยอาหารและเหล้า ยา ปลาปิ้ง ไม่เว้นแม้กระทั่งงานศพ ซึ่งเป็นงาน แสดงความเศร้าโศกก็ตาม

คนบ้านดิว ก็ไม่ต่างจากคนไทยในที่อื่น ๆ ของประเทศไทย ที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งมี ศีล ๕ ให้ยึดปฏิบัติ คือ ห้ามดื่มสุรา ของมีนเมา อันเป็หนทางไปสู่ความประมาท เมื่อประมาทแล้ว ขาดสติ ทำกิจใดก็เสียหาย ล้มเหลว เป็อันตรายต่อชีวิต บางคนทำลายครอบครัว โทษของสุรามึมากมาย แต่กัยังมีกลุ่มคนชอบดื่ม บ้างก็ว่าเป็นยา เราปฏิเสธไม่ได้ว่า เหล้าอยู่คู่สังคมไทยโดยเฉพาะในชนบท

ในชุมชนพื้นบ้านมาช้านาน บางแห่งมีการทำเหมือง มีสูตรเฉพาะ เช่น สาโท อุ เหล้าขาว น้ำตาลมาเป็นต้น เหล้ายังเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ใช้ประกอบพิธีกรรมเกือบทุกพิธีกรรม เช่น ไหว้ครู ไหว้ปู่ย่าตาทวด ไหว้บรรพบุรุษ แก้วบน เลี้ยงผี พิธีทำขวัญข้าว ฯลฯ จึงเป็นการยากที่จะทำให้เหล้าหมดไปจากสังคมชนบท

การดื่มกินในอดีต มีที่มาของเหตุผลคือเพื่อให้สามารถนั่งอยู่ในงานศพ ได้ตลอดคืน มิให้เจ้าภาพต้องเฝ้างานอยู่คนเดียว ในชุมชนบ้านดัวมีมูลค่าหรือค่าใช้จ่ายเพื่อธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ ที่ดื่มกินทั้งวันทั้งคืนตลอด ๒๔ ชั่วโมง แต่ละงานจะไม่น้อยกว่า ๒ - ๓ หมิ้นบาท แล้วแต่เจ้าภาพศพ จะจัด ๓ คิน ๕ คิน หรือ ๗ คิน

แต่ ในระยะเวลา ๒ ปี ที่ผ่านมา ชุมชนบ้านดัวยินยอมพร้อมใจกัน เลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ โดยมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงที่จะเลิกธรรมเนียมอย่างเต็มที่ ซึ่งอาจจะมีหลายสาเหตุแน่นอนว่าสาเหตุหนึ่งคงจะเป็นเรื่องของการประหยัดค่าใช้จ่ายของเจ้าภาพงานศพเอง กลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าภาพจึงยอมรับข้อตกลงนี้เพราะได้ประโยชน์ คำถามจึงมีสำหรับกลุ่มที่เคยได้รับการเลี้ยงดูตามธรรมเนียมเดิม อาจเรียกได้ว่าผู้เสียประโยชน์ มีความคิดเห็นอย่างไร ทำไมกลุ่มบุคคลเหล่านี้จึงยอมรับข้อตกลง มีความคิดเชิงจริยธรรมด้วยหรือไม่ มีมูลเหตุใดบ้างที่เขากลุ่มมาเยือนเองก็เต็มใจที่จะไม่ขอเหล้ามาดื่มกิน ทั้งๆ ที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาช้านาน สำหรับผู้ที่ไม่ได้มีส่วนได้เสียโดยตรง คิดอย่างไร การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาว่า มีการริเริ่มยกเลิกกฎนี้อย่างไร มีกระบวนการ แนวคิด ระบบการจัดการ การเผยแพร่ข่าว การสร้างข้อตกลงร่วมกันได้อย่างไร เกิดผลดี ผลเสียอย่างไรบ้าง

หากสภาวัฒนธรรมจังหวัดและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ สามารถร่วมกับชุมชนบ้านดัว ศึกษากระบวนการ แนวคิด ระบบการจัดการ การสร้างข้อตกลงร่วมกัน จนสามารถยกเลิกธรรมเนียมดั้งเดิมนี้ได้ จะเกิดประโยชน์ต่อการนำต้นแบบกระบวนการปรับประยุกต์สื่อพิธีกรรม จากเดิมเป็นงานศพที่ต้องมีการเลี้ยงเหล้า เป็นงานศพที่เลิกเหล้า ไปแลกเปลี่ยน ถ่ายทอด นำไปใช้กับชุมชน อื่น ๆ หรือเป็นกรณีศึกษาเปรียบเทียบ เทียบเคียงในการยกเลิกธรรมเนียมที่ไม่สร้างสรรค์ ในงานประเพณีอื่นๆ ได้อีกด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑). เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการงดเหล้าในงานศพของชุมชนบ้านดัว
- ๒). เพื่อศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการงดเหล้า และความยั่งยืนของธรรมเนียมปฏิบัติใหม่
- ๓). เพื่อเสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา

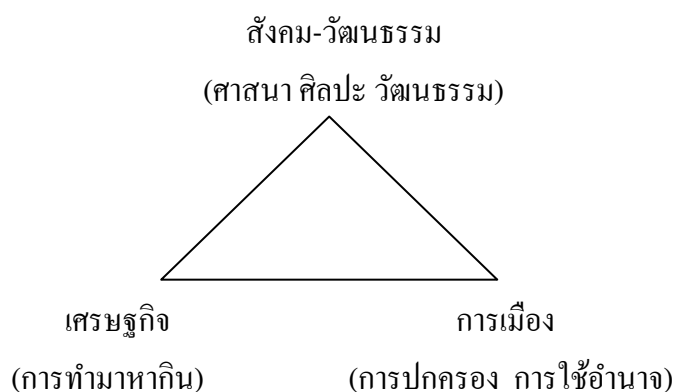
ในการศึกษา มุ่งตอบคำถามหลัก ๒ ประการ

ประการที่ ๑ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ มีแนวคิด ระบบการจัดการ การเผยแพร่ข่าว การสร้างข้อตกลงร่วมกัน อย่างไร

ประการที่ ๒ การเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ มีผลอย่างไรต่อชุมชน ดังนั้นจึงกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑). กำหนดการวิจัยเฉพาะการงดเหล้าในงานศพในเขตตำบลบ้านดู่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จากเจ้าภาพที่จัดงานศพ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๑

๒). เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเน้นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตามโครงสร้างของชุมชน ๓ องค์ประกอบคือ

แผนภูมิภาพที่ ๑ โครงสร้างของชุมชน ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑). ได้ทราบแนวทาง/รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปรับปรุง ปรับประยุกต์ทางวัฒนธรรมในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านดู่

๒). สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นต้นแบบ ส่งเสริม เผยแพร่วัฒนธรรมการจัดงานศพไม่มีเหล้า ให้แผ่ขยายออกไปยังชุมชนอื่นๆ

๓). สร้างความตระหนักให้ชุมชนได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการยกเลิกกิจกรรมประเพณีอื่น ๆ ที่ไม่มีความเหมาะสมหรือเทียบเคียงในการใช้เหล้า เช่น สงกรานต์ กฐิน ทอดผ้าป่า ปีใหม่ ลอยกระทงฯ

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม

๒.๑ ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณี และพิธีกรรม

ประเพณี หมายถึง “วัฒนธรรมในส่วนที่ไม่ใช่วัตถุ โดยการสั่งสมและสืบทอดมาจากอดีตและถือว่ามีความหมายสำคัญเพราะได้ปฏิบัติกันมานานแล้ว ซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด เป็นมรดกตกทอดมาจากอดีต คนรุ่นอายุหนึ่งจะสั่งสอนคนรุ่นอายุต่อไปให้มีความรู้สึกนึกคิดทำนองเดียวกับตน สิ่งที่สืบท่อมารวมความเชื่อ ศีลธรรม ทศนคติ คุณค่า ความรู้สึก วิธีคิด และวิธีกระทำ”(ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๓๒.)

ประเพณี คือสิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นแบบแผน หรือตามแบบอย่างที่ได้กำหนดขึ้น

พิธีกรรม คือวิธีการที่กระทำเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ หรือมีผลสำเร็จตามความต้องการ เป็นการกระทำของบุคคล

ประเพณีและพิธีกรรมเป็นรูปแบบการประพฤติปฏิบัติหรือการกระทำของบุคคลหรือส่วนรวม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อของคนไทย สะสมเป็นความรู้ และประพฤติปฏิบัติ มีการถ่ายทอดสืบทอดมาเป็นมรดกของสังคมไทยแก่คนรุ่นต่อ ๆ มา

ลักษณะของประเพณีและพิธีกรรม ประกอบด้วย

- ๑) แนวคิด คือ หลักการหรือความเชื่อที่แสดงออกปรากฏเป็นประเพณี
- ๒) พิธีกรรม คือ วิธีการกระทำ มีขั้นตอน รูปแบบ กรรมวิธีที่กำหนดไว้
- ๓) สมาชิก คือ ผู้เข้าร่วมอยู่ในประเพณี ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
- ๔) การเฉลิมฉลอง หรือ การจัดกิจกรรม

ประเภทของประเพณีและพิธีกรรม จำแนกได้ ๔ ประเภท

- ๑) ประเพณีปรัมปรา เป็นประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดมาจนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต
- ๒) จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่นำมาจากข้อกำหนดทางศีลธรรม มีชั่วหรือผิดถูก
- ๓) ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่กำหนดวิธีประพฤติปฏิบัติตามคติความเชื่อ
- ๔) ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติตามความนิยมของสังคม

ประเพณีและพิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่เสริมสร้างความผูกพัน ความเป็นพวกเดียวกัน ประพฤติปฏิบัติหรือกระทำในสิ่งที่เป็นแบบแผนเดียวกัน ประเพณี พิธีกรรมบางอย่างมีบทบาทเป็นเครื่องมือควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมทำให้เกิดความสงบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่กระทำผิดหรือประพฤติตน “แหวกประเพณี”

ประเพณีงานศพ

(สุเทพ จันทรห้วง :๒๕๔๒) ได้กล่าวถึงการจัดงานศพในพื้นที่อำเภอหล่มสัก หล่มเก่า ว่าในอดีตเมื่อมีคนตายต้องแจ้งหมอประจําตำบลแล้วนำไปเผาได้เลย หรือตายเข้าเผาเย็น หรือบางรายมีการตั้งศพสวดพระอภิธรรม ๑ คืน จึงจะนำไปเผา ปัจจุบันเมื่อคนในบ้านตาย ต้องแจ้งต่อนายทะเบียนท้องถิ่นภายใน ๒๔ ชั่วโมง จากนั้นจึงจะจัดงานศพตามประเพณี ซึ่งมีขั้นตอนพิธีกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้

การอาบน้ำศพ การรดน้ำศพ การตราสังและบรรจุศพ การสวดพระอภิธรรม การทำบุญหน้าศพ การเผาและการเก็บอัฐิ

การอาบน้ำศพ เป็นการชำระศพให้สะอาดด้วยน้ำอบ ทาแป้ง หรือขมิ้นให้ศพ เปลี่ยนเสื้อผ้าแต่งตัวให้เรียบร้อย และนำไปตั้งให้ญาติ และผู้คุ้นเคยได้รดน้ำ การรดน้ำศพเป็นการขอขมาหรือขอโหสิกรรมศพ จากนั้นจะมีตราสังบรรจุศพโดยการนำกรวยดอกไม้ใส่ในมือมัดตราสังที่มีธูประหว่างอก และใส่เงินปากศพ ก่อนบรรจุศพใส่โลงจะทำพิธีกรรมทำนํ้ามนต์เบิกโลงใช้มีดบากโลงศพแล้วจึงนำศพบรรจุและตั้งศพบำเพ็ญกุศล หันศีรษะศพไปทางทิศตะวันตก

การบำเพ็ญกุศลศพนิยมทำตอนหัวค่ำ นิมนต์พระ ๔ รูป สวดพระอภิธรรมจบแล้วเจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย จะสวดกี่คืนก็ได้ ที่นิยมประมาณ ๓ คืน หรือ ๕ คืน หรือ ๗ คืน แล้วแต่ฐานะเจ้าภาพ หลังจากนั้นอาจเก็บศพไว้หรือเผาเลยในพิธีการเผาศพนิยมให้ลูกหลานหรือผู้ที่เคารพนับถือผู้ตาย บวชเณรเพื่ออุทิศส่วนกุศล หรือที่เรียกว่า “บวชเณรหน้าไฟ” ในพิธีเผาศพก่อนเผามีพระเทศน์หน้าศพ ๑ ถิ่นท์ สวดมาติกา ทอดผ้าบังสุกุล เผาศพแล้วมีการเก็บอัฐิ

การเก็บอัฐิ จะทำในวันรุ่งขึ้นหลังจากเผา ต้องเตรียมน้ำอบ น้ำหอม ดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าขาวสำหรับห่ออัฐิ หลังจากทำพิธีบังสุกุลแล้ว นำอัฐิเก็บไว้ในโกศสำหรับบูชา หรือเก็บไว้ในสลุบเจดีย์ หรือนำไปลอยอังคาร (นำถ้ำกระดุกไปลอยน้ำ) หลังงานศพจะทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เช่น ทำบุญ ๗ วัน หรือ ๕๐ วัน หรือ ๑๐๐ วัน หรือทำบุญครบรอบวันตาย และ ในวันสงกรานต์จะทำบุญอัฐิของบรรพชนผู้ล่วงลับเป็นบุญทักษิณานุทานทุกปี

ระหว่างตั้งสวด ๓ วัน ต้องมีคนอยู่เฝ้า เพื่อคอยจุดธูปตลอดเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน ไม่ให้ธูปดับหรือขาดช่วงกลางวัน เจ้าภาพจะมาอยู่ ส่วนญาติคนอื่นๆก็ไปทำหน้าที่ช่วยกันตระเตรียมงาน พอกกลางคืน หลังสวดมนต์เย็น ญาติๆจะกลับบ้าน บางคนนอนกันหน้าโลงทุกคืนจนถึงวันฌาปนกิจ

๒.๒ เหล้าในวิถีชีวิตชุมชน และสังคมไทย

คงเดช เวียงทอง (๒๕๔๖) ได้ศึกษาเรื่อง เหล้าสาโทกับวิถีชุมชน กรณีศึกษาบ้านแก้งยาว อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ชุมชนยังต้องประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรมีความเชื่อ ความผูกพันกับธรรมชาติ อำนาจและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ ชุมชนจึงคงมีการประกอบพิธีกรรมเพื่ออ้อนวอนร้องขอความคุ้มครอง ความปลอดภัยและเพื่อประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ในขณะที่พิธีกรรมนั้นเป็นเครื่องผูกใจคนให้มีความเชื่อ มีค่านิยมมีบุคลาภาพ มีทัศนคติตามสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในพิธีกรรมโดยกำหนดเงื่อนไขและสถานการณ์ไว้ในพิธีกรรมเพื่อกระตุ้นให้คนได้แสดงพฤติกรรมออกมาเนื่องจาก ลำพังแต่ความเชื่อ ค่านิยมทัศนคติ ไม่สามารถผลักดันให้เกิดพฤติกรรมขึ้นได้ พฤติกรรมและค่านิยม ความเชื่อจึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรมแก่สังคม เหล้าสาโท จึงมีความสำคัญต่อชุมชนที่ต้องใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกัน และมีการผลิต ใช้ในวิถีชุมชน โดยผ่านการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ

เยาวภา โตสงวน (๒๕๔๕) ได้ศึกษาพิธีกรรมไหว้ครู ของ คณะการแสดงพื้นบ้าน “แมงคืบเต่า” ในแถบตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า และตำบลบ้านโสก บ้านห้วย อำเภอหล่มสัก พบว่า เหล้ามีบทบาทในพิธีกรรมไหว้ครูก่อนการแสดง ต้องใช้เหล้าขาว ไหว้ครู เมื่อเสร็จสิ้นพิธี คณะนักแสดงทุกคนจะต้องจิบเหล้าที่ได้ไหว้ครู มีความเชื่อว่าจะทำให้ แสดงได้ดีเพราะเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่ครูเหลือไว้ให้

คนไทยมีการบริโภคแอลกอฮอล์มาช้านานแล้ว โดยมักดื่มในเทศกาลและวาระต่างๆ และมีความเชื่อเรื่องการดื่มเพื่อสุขภาพ เช่น ยาตอง โดยเอายามาผสมหรือคองกับสุรา เชื่อว่าช่วยบำรุงร่างกาย บำรุงโลหิต รักษาอาการปวดเมื่อย ทำให้เจริญอาหาร ความจริง แล้วส่วนผสมของแอลกอฮอล์ในยาตองนั้นมีค่อนข้างสูง ดังนั้น การดื่มยาตองก็คือการดื่มสุรานั่นเอง นอกจากนี้ ในบางครั้งจะพบทัศนคติของคนไทยที่มีต่อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในลักษณะที่ส่งเสริมการดื่มโดยไม่รู้ตัว เช่น การวางขวดสุราไว้ในห้องรับแขกตามบ้าน ในงานเลี้ยงสังสรรค์หรืองานฉลองตามประเพณีต่างๆ มักจะพบเห็นการดื่มสุรากันเป็นเรื่องปกติ

ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติที่สำรวจใน พ.ศ. ๒๕๓๔ พบว่า ร้อยละ ๓๑.๔ ของประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ ๑๔ ปีขึ้นไป มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และอีก ๕ ปีต่อมาคือ ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ประชากรไทยดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้นเฉลี่ยถึงปีละ ๒๖๐,๐๐๐ คน จากสถิติของกรมสรรพสามิต เกี่ยวกับการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พบว่า ปริมาณการบริโภคนั้น เพิ่มขึ้นจาก ๑๐.๔ ลิตรต่อคนต่อปี ใน พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็น ๑๖.๖ ลิตรต่อคนต่อปี ใน พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยเครื่องดื่มประเภทเบียร์และเหล้าองุ่น มีปริมาณการบริโภคเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าชนิดอื่น ภาคที่มีการบริโภคแอลกอฮอล์มากที่สุดคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ โดยผู้ชายจะบริโภคมากกว่าผู้หญิง ในภาคเหนือและภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือก็เช่นกันที่คนในชนบทจะบริโภคมากกว่าคนในเมือง โดยคนในชนบทจะเริ่มบริโภคแอลกอฮอล์ตั้งแต่อายุยังน้อย คือ เฉลี่ยประมาณ ๑๕ -๑๘ ปี ส่วนข้อมูลของการดื่มแอลกอฮอล์ของคนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสำรวจโดยกรมสุขภาพจิต ใน พ.ศ. ๒๕๔๐ พบว่าร้อยละ ๓๗.๕ เคยดื่มแอลกอฮอล์ โดยร้อยละ ๘.๒ ของคนกลุ่มนี้อยู่ในสถานภาพที่เรียกว่า “ติดเหล้า” และร้อยละ ๑๐.๒ อยู่ในสถานภาพที่ใกล้เคียงกับการติดเหล้า

เหตุผลของการดื่มแอลกอฮอล์พบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง โดยผู้ชาย ให้เหตุผลในการตัดสินใจดื่มครั้งแรกว่า อยากทดลอง รongลงมาคือเพื่อนชวน สำหรับเหตุผลของผู้หญิงคือ อยากทดลอง รongลงมาคือเพื่อเข้าสังคม และดื่มเพื่อสุขภาพ โดยผู้ชายจะเริ่มดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงอายุน้อยกว่าผู้หญิง และมีแนวโน้มว่า ผู้ดื่มทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะมีอายุลดน้อยลงเรื่อยๆ โดยสุราไทยและเบียร์เป็นเครื่องดื่มของคนในเขตเมือง ส่วนสุราขาวและชาดองเป็นเครื่องดื่มของคนในเขตชนบท เหตุผลสำคัญ ที่ทำให้ผู้ดื่มไม่คิดจะเลิกดื่มก็คือ เพราะต้องเข้าสังคม สังสรรค์ และดื่มเพื่อสุขภาพ ร่างกาย โดยคิดว่า ดื่มเพียงเล็กน้อยไม่เป็นไร ส่วนเหตุผลเกี่ยวกับสุขภาพจิตคือ เพื่อความสนุกสนาน คลายเครียด จากเหตุผลเหล่านี้ ทำให้ได้ข้อสังเกตว่า ผู้ที่ดื่มสุราโดยไม่คิดจะเลิกดื่มนั้น อาจไม่รู้ตัวว่าตนเองกำลังตกอยู่ในสถานะ “ติดสุรา” ไม่ว่าจะทางร่างกายหรือจิตใจก็ตาม (นพ. วรุณี เจริญศิริ: ๒๕๔๕)

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการเริ่มบริโภคแอลกอฮอล์

ความอยากรong เป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการที่อยากจะลองหรือเผชิญกับสิ่งใหม่ๆ โดยเฉพาะในวัยที่ความรู้สึกรongอยากลองเป็นเรื่องที่ทำหาย คั่นคั่น สนุกสนาน เช่น ในวัยรุ่น

กลุ่มเพื่อน หลายคน ไม่กล้าที่จะปฏิเสธ เมื่อถูกเพื่อนชวนให้ดื่มแอลกอฮอล์ หรือบางคนมีทัศนคติว่า การดื่มแอลกอฮอล์กับกลุ่มเพื่อน หมายถึงการรักพวกพ้องเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้เกิดความเพลิดเพลินและความสนุกสนาน

สังคมและวัฒนธรรม สังคมไทยมองเรื่องการดื่มแอลกอฮอล์ว่าเป็นเรื่องธรรมดา จะเห็นได้ว่า งานสังสรรค์ งานเลี้ยง งานฉลอง และงานประเพณีต่างๆ แทบทุกงานจะต้องมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบด้วยเสมอ ทำให้ผู้ที่เติบโตในสังคมลักษณะนี้มองว่า การดื่มเป็นเรื่องธรรมดา เพียงแต่ว่าสำหรับตนเองจะเป็นโอกาสใดเท่านั้น

ความเชื่อ เมื่อใดที่คนเรามีความเชื่อว่า สิ่งที่ตนเองกำลังกระทำไม่เป็นอันตรายต่อตนเอง และสามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ได้ เมื่อนั้นจะยิ่งทำให้ความกังวลใจหรือความกลัวที่จะกระทำสิ่งนั้นๆลดน้อยลง และทัศนคตินี้ไปสอดคล้องกับความเชื่อที่มีต่อ แอลกอฮอล์ โดยช้านานมาแล้วคนมักจะ

เชื่อ ในสรรพคุณของยาดอกเห็ด และเชื่อว่าการดื่มแอลกอฮอล์เป็นครั้งคราวหรือประเภท ดิกรีอ่อนๆ คงไม่น่าจะเป็นปัญหาให้กับตนเอง

กระแสของสื่อโฆษณา ปัจจุบันนี้สื่อต่างๆมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอย่างมาก และในเรื่องที่เกี่ยวกับแอลกอฮอล์ จะเห็นว่า มีการแข่งขันทางการค้ากันสูงมาก โฆษณาที่เกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีอยู่มากมาย ซึ่งเป็นกลยุทธ์ของบริษัทผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่จะต้องพยายามสร้างสื่อโฆษณาขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความรูสึกอยากลอง และรูสึกว่าการบริโภค แอลกอฮอล์นั้นเป็นเรื่องที่คิงาม หรือเป็นเรื่องที่ควรจะภูมิใจในฐานะที่เกิดเป็นคนไทย (ซึ่งจริงๆแล้วไม่มีความเกี่ยวข้องกันเลย) หรือเป็นเรื่องที่ผู้ชายควรจะต้องลอง เพื่อแสดงความเป็น ลูกผู้ชายอย่างแท้จริง บางผลิตภัณฑ์จะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เช่น กลุ่มสุภาพสตรีให้หันมามีค่านิยมในการดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น นอกจากสื่อโฆษณาสินค้าเครื่องดื่มแล้ว สื่อในลักษณะบันเทิง เช่น ภาพยนตร์ ละคร หรือแม้กระทั่งเพลง ก็มีสวนจูงใจผู้ชมให้เกิดความรูสึกคล้อยตามได้ สิ่งต่างๆเหล่านี้ รวมทั้งสินค้าที่สะดวกต่อการซื้อหาที่มีอยู่อย่างค้ำคั้น ก็มีสวนอย่างมากต่อการส่งเสริมการบริโภคเครื่องดื่มประเภทนี้

ความเครียด คุณสมบัติของแอลกอฮอล์ สามารถทำให้ผู้ดื่มเกิดความรูสึกผ่อนคลายลิมความทุกข์ และเกิดความคิกคะนอง ทำให้ ในหลายๆครั้ง การดื่มเพื่อลดความเครียดจึงเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งของผู้ดื่ม และยังเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการดื่มอย่างต่อเนื่อง แต่จากการศึกษาพบว่า เมื่อดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณมาก จะทำให้เกิดความรูสึกตรงกันข้าม คือ กระทบกระวาย เครียด หรือหงุดหงิดได้ง่าย โดยเฉพาะช่วงที่ระดับแอลกอฮอล์ในกระแสเลือดเริ่มลดลง

๒.๓ การมีส่วนร่วม (participation)

วันชัย วัฒนศัพท์ (๒๕๔๖) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่าย เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือผู้ที่เข้ามามีสวนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเครือข่าย และที่สำคัญผู้ที่มีสวนร่วมจะมีความรูสึกเป็นเจ้าของเครือข่าย ความรูสึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายที่ดีที่สุด

ผลดีต่อการบริหารจัดการเครือข่าย

๑. ทำให้การบริหารหรือการพิจารณาแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลายเป็นไปได้ถ้วน รอบคอบ เพราะเป็นการระดมแนวคิด จากบุคคลที่มีความหลากหลาย ทั้งความรู้และประสบการณ์

๒. ทำให้มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน โดยมีให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องอันเกิดผลเสียหายแก่เครือข่ายได้

๓. เป็นการขจัดปัญหา มิให้การดำเนินนโยบายใด ๆ มีผลต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป หรือน้อยเกินไป ซึ่งจะก่อให้เกิดความยุติธรรมในการดำเนินการต่อทุกฝ่ายได้

๔. ก่อให้เกิดการประสานงานที่ดี ทำให้การบริหารเครือข่ายเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ขอความร่วมมือง่าย

๕. การรวมตัวกันของบุคคลเป็นเครือข่ายจะก่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตรงเป้าหมาย โดยทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

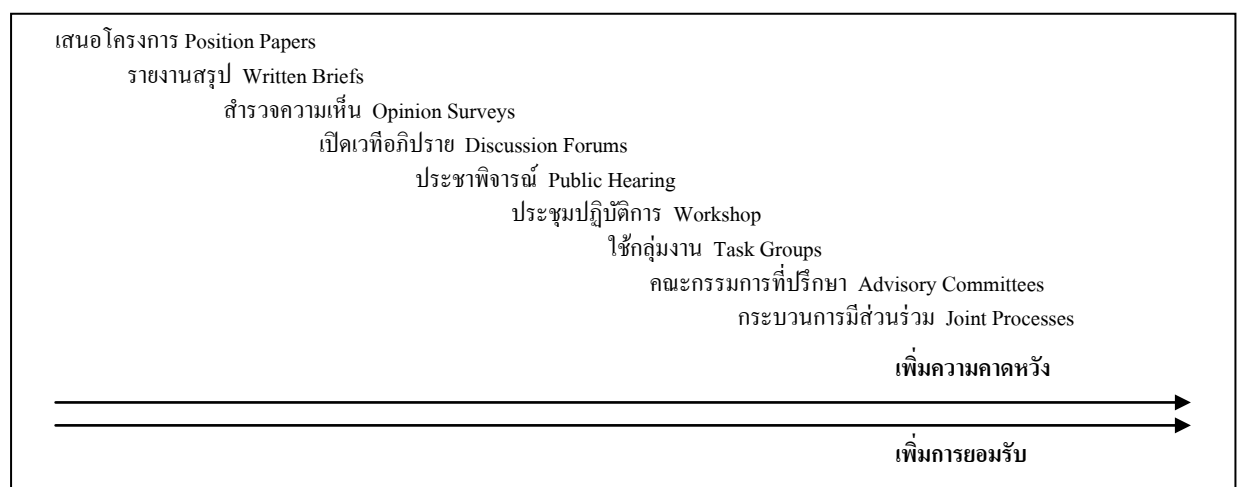
หลักการมีส่วนร่วม

หลักของการมีส่วนร่วม ในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วม จะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรม และต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (meaningful participations) ไม่วางระบบไว้ให้ดูเหมือนว่าได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น

ถ้าการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมมีความสมเหตุสมผลและชอบธรรมก็ต้องนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่เหมาะสม ขัดกับการตัดสินใจของการมีส่วนร่วม ก็จะต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่นนั้น โดยที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้

การมีส่วนร่วม น้อยที่สุด คือ “แจ้งเพื่อทราบ” นั่นคือ ได้ตัดสินใจไปแล้วจึงมาแจ้งให้ทราบ ถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อยอาจไม่สร้างปัญหา

แผนภูมิ ๒ กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

ถ้าเห็นว่าการตัดสินใจนั้นอาจมีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ก็ควรจะต้องมี “การปรึกษาหารือ” ก็ถือว่ามีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมาอีกเล็กน้อย คือได้รับฟังความคิดเห็นก่อนตัดสินใจ วิธีการที่มีมักจะหยิบขึ้นมาทำกันบ่อยๆ ในระดับนี้คือ “การทำประชาพิจารณ์” หรือ “การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน” ต้องเน้นย้ำว่ากระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะต้องทำตั้งแต่เริ่มคิดและตระหนักถึงปัญหา (ไม่ใช่ทำเมื่อได้ตัดสินใจไปแล้วและได้รับการประท้วง) เช่นตระหนักว่ามีปัญหาเรื่องจำนวนขยะที่เพิ่มขึ้น มีความจำเป็นที่จะต้องหาที่ทิ้งขยะ จึงจัดการให้คนมามีส่วนร่วมเพื่อคิดหาวิธีแก้ปัญหาร่วมกัน กระบวนการมีตั้งแต่ จัดเวทีคุยกันในกลุ่มเล็ก เคาะประตูบ้าน ใช้แบบสอบถาม แล้วประมวลข้อมูลเพื่อนำเสนอต่อผู้มีอำนาจเพื่อตัดสินใจ การตัดสินใจก็ต้องฟังประเด็นต่างๆ พิจารณาทุกประเด็น และตอบคำถามให้ได้ทุกประเด็น การตัดสินใจต้องมีคุณธรรมและเป็นที่ยอมรับได้ หากไม่ทำกระบวนการมีส่วนร่วมเหล่านี้ แต่มาทำเพียงวิธีการรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการครั้งเดียวหรือสองครั้ง ก็จะเกิดเป็นปัญหา เพราะกลายเป็นเวทีที่แต่ละฝ่าย คือ ฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายค้านมาแสดงจุดยืน ตอกย้ำความเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย มายืนยันว่าฉันถูก เธอผิด เวทีนี้จึงมักจะไม่เหมาะที่จะเป็นเวทีแห่งการมาพูดคุยกัน

หากมีข้อขัดแย้งกันมาก การปรึกษาหารือหรือการรับฟังความคิดเห็นเฉยๆ จะไม่เหมาะสม จำเป็นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่ระดับสูงกว่า คือการร่วมเจรจาหาข้อยุติ (negotiation) หรือ เจรจาโดยมีคนกลางกำกับกระบวนการ (mediation) คนกลางที่มากำกับกระบวนการจะต้องไม่ใช่ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจ ผู้ที่จะทำหน้าที่ตัดสินใจคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลายหรือคู่เจรจาทางออกที่ดีที่สุดโดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจนทุกฝ่ายพอใจ

ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมระดับสูงสุดคือการลงประชามตินั้น แม้จะดูดีที่แต่ละคนสามารถลงมติ แต่ละคนทีละคนได้ แต่การลงมติดังได้เพียง “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” หรือ “เอา” หรือ “ไม่เอา” อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้ง ความแตกแยกขึ้นอีก ถ้าสังคมยังไม่เข้าใจกระบวนการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

“กระบวนการมีส่วนร่วม” เป็นกระบวนการที่จะกระจายอำนาจจากผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะใช้อำนาจเหนือ (power over หรือ power against) ตามทฤษฎีผู้ที่มีอำนาจจะชอบที่จะใช้อำนาจเหนือ เช่น แม่ซึ่งมีอำนาจมากกว่าลูก ก็มักจะใช้อำนาจเหนือลูก สั่งให้ลูกกลับบ้านก่อนค่ำ มาถึงวันหนึ่งลูกซึ่งโตขึ้นมาเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ก็จะขอกลับบ้านดึก เพราะจะไปงานวันเกิดเพื่อน แม่ก็ยังใช้อำนาจเหนือให้กลับบ้านภายในหกโมงเย็น ถามว่าลูกสาวจะยังเชื่อและปฏิบัติตามไหม ตามทฤษฎีแล้ว หากผู้ที่มีอำนาจยังใช้อิทธิพลเหนือไปเรื่อยๆ อำนาจนั้นๆ ก็จะใช้ไม่ได้ เพราะอำนาจที่มีหรือไม่มีนั้น ไม่ใช่เรา “มี” หรือ “ไม่มี” “อำนาจ” อย่างเดียว แต่อยู่ที่คนอื่นๆ ที่อยู่รอบข้างหรือที่เราใช้อำนาจเหนือเขา นั้น เขามองว่าเราเหมาะสมที่จะมีอำนาจเหนือหรือไม่ ซึ่งบางครั้งสำคัญกว่าด้วยซ้ำไป ฉะนั้นแทนที่แม่จะใช้อำนาจเหนือ

หันมาใช้อำนาจร่วมกับ (power with) ลงมาพูดคุยกับลูก หาทงออกที่ดีกว่าแทนการสั่งอย่างเดียว ลูกก็จะยินดีปฏิบัติและเชื่อฟังแม่ต่อไป

การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ ได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาความไม่เรียบร้อยในห้องเรียน โดยกระบวนกรมีส่วนร่วม หลังจากพยายามด้วยวิธีการใช้ไม่เรียว ใช้กฎกติกาที่ครูอาจารย์ออกกฎ หรือวางระเบียบให้นักเรียนปฏิบัติ แต่การยอมรับก็ยังไม่ได้ผลดีนัก ครูประจำชั้น ได้ชวนนักเรียนในห้องให้ร่วมกัน “ตระหนัก” ถึงปัญหาในห้องเรียน เช่น ความสกปรก การแต่งกายนักเรียน การไม่ระเบียบในห้องเรียน ใช้กระบวนกรมีส่วนร่วมที่จะวางกติกาตนเอง จนในที่สุดได้ระเบียบปฏิบัติประจำห้องที่ครูรับ เอมมาจัดพิมพ์ติดไว้ในห้อง ปราบกฏว่าได้รับการยอมรับและการปฏิบัติตามอย่างดีกว่ากฎกติกาที่ครูกำหนดคติกานั้น ตัวอย่างเช่นนี้เป็นตัวอย่างที่สามารถจะนำไปใช้ในองค์กรหรือรัฐวิสาหกิจที่จะสร้างกระบวนกรมีส่วนร่วมที่จะเป็นเครื่องมือของการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพต่อไป

๒.๔ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชน (community empowerment) และการฝึกฝนให้สมาชิกในชุมชนเรียนรู้การพึ่งกันเองในระดับกลุ่ม (collective self-reliance) และการจัดการกันเอง (self-management) บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน (equality) นอกจากนี้ ยังจะช่วยให้ทุกฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกต่างๆ ร่วมกัน ได้แก่ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้เกิดอัตลักษณ์ที่หลากหลายและเกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องกับผูกพัน

ในการที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนได้นั้น จำเป็นต้องใช้กลไกการสื่อสารที่เป็นไปตามแบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรม (Ritualistic Model) โดยกาญจนา แก้วเทพและคณะ (๒๕๔๕) ได้สรุปคุณลักษณะที่สำคัญของการสื่อสารมีส่วนร่วม ซึ่งขยายมาจากแบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรมดังนี้

(๑) ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)

(๒) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication)

(๓) มีการไหลของข่าวสารทุกทิศทางและเป็นแนวระนาบ

(๔) มีเป้าหมายเพื่อเสริมพลังอำนาจให้ผู้สื่อสารได้เกิดความมั่นใจ เห็นคุณค่าตนเอง

แสดงความเป็นชุมชน และนำเสนอวิธีแก้ไขปัญหา

๒.๕ การมีส่วนร่วมของชุมชนจัดงานศพปลอดเหล้า

นายวันชัย สุทธิวรชัย รองผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง (๒๕๕๐) กล่าวในโอกาสที่เป็นประธานในการจัดเวทีนำเสนอผลการดำเนินงานของ “โครงการจัดการความรู้เพื่อสร้างเสริมสุขภาพและแก้ไขปัญหาความยากจนโดยการงดเหล้าในงานศพในพื้นที่จังหวัดลำปาง” ที่บ้านดง ต.นายาง อ.สบปราบ จ.ลำปาง ว่าแนวทางดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ต้องมาเปลี่ยนค่านิยมกันใหม่

“การทำงานงดเหล้าในครั้งนี้เป้าหมายคือ การสร้างเครือข่ายลดเหล้าในงานศพที่นิยมจัดหลายวันและมีการเลี้ยงสุราเกือบทุกงาน และที่สำคัญผู้ใหญ่ ผู้นำต่าง ๆ ต้องเป็นแบบอย่าง.... เป็นกิจกรรมหนึ่งสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนวิถีคิดของคนในชุมชน”

นายชาญ อุทธิยะ ผู้ประสานงานสถาบันแสนสญา กล่าวว่า โครงการนี้เป็นการขยายผลต่อยอดจากโครงการวิจัยการจัดระเบียบบ้านดง ต.นายาง อ.สบปราบ จ.ลำปาง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดในเรื่องรูปแบบการจัดงานศพของคนบ้านดง และหมู่บ้านใกล้เคียงจนสามารถลดค่าใช้จ่ายในการจัดงานได้หลายหมื่นบาท ในส่วนของผลการดำเนินงานในระยะ ๖ เดือนที่ผ่านมา ผู้ประสานงานสถาบันแสนสญา กล่าวว่าผลจากการขยายแนวคิดในช่วงแรก ๆ ตอนนี้อย่างน้อย ๑๑ อำเภอเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในบางอย่างอย่างเห็นได้ชัด อาทิ อำเภอองาว สามารถงดเหล้าในงานศพได้ในตำบลหลวงใต้

ที่อำเภอเมือง ชาวบ้านในตำบลนิคมพัฒนาจะนำป้ายผ้า “งานศพปลอดเหล้า” ไปติดทางเข้าหมู่บ้านและบางหมู่บ้านมีการลดอาหารที่ฟุ่มเฟือยในงานศพ และมีแนวคิดที่จะลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับปัจจัย ผ้าบังสุกุล ตลอดจนขั้นตอนพิธีการที่ทำให้สิ้นเปลืองและใช้เวลามาก

ส่วนที่อำเภอเกาะคา ตำบลใหม่พัฒนาเป็นตำบลที่มีโรงเหล้ามากที่สุด และบริโภคเหล้าในงานศพมากกว่าพื้นที่อื่น ด้วยความพยายามของกำนันและเจ้าคณะอำเภอ ทำให้เกิดกระแสยอมรับในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ และได้รับความร่วมมือจากทีม อบต. ผู้ใหญ่บ้าน และความร่วมมือจากส่วนราชการในตำบลใหม่พัฒนา มีการทำประชาคมครบ ทั้ง ๕ หมู่บ้าน และได้กำหนดคดีตำบลปลอดเหล้าในงานศพ ตั้งแต่วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๐

สาเหตุที่มีการงดเหล้าในงานประเพณีต่างๆ ส่วนใหญ่ คำนึงถึง การเสียค่าใช้จ่ายที่เปล่าประโยชน์ของเจ้าภาพ สาเหตุที่ ๒ คือเป็นการคำนึงถึงสุขภาพของคนใจชุมชน เพราะเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ อาจจะมีบางชุมชนที่ได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามากำหนดด้านพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับเหล้าได้แก่ มนุษยธรรม ๕ หรือศีล ๕ ศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับผู้ที่นับถือ พระพุทธศาสนา ที่เป็นคฤหัสถ์คือเบญจศีลหรือศีล ๕ คือ

- ๑). ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์
- ๒). อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการลักทรัพย์
- ๓). กามสุมิฉฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติด่างในกามารมณ์
- ๔). มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ
- ๕). สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นจากการดื่มเครื่องดองของเมาทุกชนิด

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี คือ การเว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย ความมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ คือเพื่อให้คนมีสติไม่ประมาท รักษาสติของตนไว้ไม่ให้พลอเรือ พลาดพลั้งในการปฏิบัติงานประจำเพื่อดำรงชีวิตโดยราบรื่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายสิกขาบทข้อนี้ว่า มีข้อห้ามหรือขอบเขตทั้งโดยตรงและโดยอ้อมโดยตรง คือ น้ำเมา ได้แก่

- ๑). สุรา น้ำเมาที่กลั่น ที่เรียกกันว่า เหล้า
- ๒). เมรัย น้ำเมาที่ยังไม่ได้กลั่น ได้แก่ เบียร์ สาโท น้ำตาลเมา กระแช่ เป็นต้น

โดยทางอ้อม หมายถึง ยาเสพติดให้โทษทุกชนิด เช่น ฝิ่น กัญชา สารไอระเหย เป็นต้นเป็นอันห้ามไว้ในศีลข้อนี้ กิริยาที่ทำไม่เฉพาะการดื่มอย่างเดียวแต่หมายถึงการสูบและการฉีดด้วย การดื่มสุราและการเสพยาเสพติดให้โทษที่ทำให้สติขาดนั้น ต้องพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

- ๑). ของนั้นเป็นของมีนเมา
- ๒). มีเจตนาจะเสพของมีนเมานั้น
- ๓). พยายามเสพ
- ๔). ให้ล่วงไหลผ่านลำคองไป

ในการพิจารณาโทษ เฉพาะสุรา มีโทษ ๖ ประการ คือ

- ๑). ทำให้เสียทรัพย์
- ๒). เป็นเหตุก่อการทะเลาะวิวาท
- ๓). เป็นบ่อเกิดแห่งโรค
- ๔). ทำให้เสียชื่อเสียง
- ๕). ทำให้หมดความละอาย
- ๖). ทอนกำลังสติปัญญา

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ค้นหาข้อเท็จจริงโดยอาศัยข้อมูลที่เป็นเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลต้องการให้ได้สภาพจริงตามธรรมชาติ ตามปรกติ

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครองตำบลบ้านดิว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มตัวอย่าง กำหนดบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก

๑) เจ้าภาพงานศพ จำนวน ๕ ราย โดยเลือกเจ้าของบ้านที่ตั้งวางศพ หรือเจ้าของงานที่เป็นผู้ดำเนินการจัดงานศพ ประสานงานทุกเรื่องในการจัดงาน เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากงานศพ เพราะบุคคลนี้จะรับรู้รายละเอียดการจัดงานทั้งหมด สามารถให้ข้อมูลในฐานะผู้มีผลกระทบจากการเลิกธรรมเนียมเหล่านี้ในงานศพ

๒) ญาติผู้ตายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานศพ จำนวน ๕ ราย กำหนดให้เป็นญาติผู้ใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ หรือ บุตร ธิดา ของผู้ตาย หากไม่มีให้เลือก พี่ หรือน้อง ของผู้ตาย หรือญาติชั้นหลานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องจัดการงานศพ

๓) ประชาชนผู้มาร่วมงานศพ ชาย ๑๐ คน หญิง ๑๐ คน ที่มีโช้ญาติ หรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานศพ ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย จากผู้มาร่วมงานทั้งภาคกลางวัน และภาคเย็นที่มีการสวดอภิธรรมศพ

๔) เจ้าของร้านค้าที่ขายเหล้า ผู้จัดหาเหล้า ๕ ราย ในชุมชนเขตตำบลบ้านดิว โดยกำหนดเก็บข้อมูลจากร้านค้าในท้องที่หมู่บ้านที่มีงานศพ สอบถามจากเจ้าภาพว่าซื้อขายเหล้าจากแหล่งใด

๕) ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ๕ คน กำหนดเป็น กำนัน ๑ คน ผู้นำหมู่บ้านที่นำร่องในด้านจัดกิจกรรมสำเร็จลำดับแรก ๒ ลำดับ ๒ คน และผู้นำหมู่บ้านที่พร้อมดำเนินการหลังสุดในตำบล ๒ ลำดับสุดท้าย ๒ คน โดยผู้วิจัยมีแนวคิดเปรียบเทียบว่าหมู่บ้านที่พร้อมลำดับแรก และลำดับหลัง น่าจะมีเงื่อนไข หรือตัวแปรแวดล้อมแตกต่างกัน จะทำให้เห็นภาพการใช้สิทธิความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันหากมีสภาพแวดล้อม เงื่อนไขต่างกันหรือไม่อย่างไร

๖) เจ้าอาวาสวัด ในชุมชน ๕ รูป กำหนดจากวัดที่มีงานศพในขณะทำการวิจัย

๗) ผู้รู้ ปราชญ์ ภูมิปัญญาในชุมชน ๕ คน กำหนดจาก สัปเหร่อประจำหมู่บ้าน หรือประจำวัดที่จัดงานศพ ภูมิปัญญาด้านพุทธศาสนา ได้แก่ มัคทายกประจำวัดที่มีการจัดงานศพ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

- ๑). แบบสัมภาษณ์
- ๒). บันทึกข้อมูลสนาม

๓.๔ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๔.๑ วิธีการเก็บข้อมูล

- ๑). การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมจากแหล่งข้อมูลจริง ในงานศพ
- ๒) การจดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ เป็นข้อมูลสนาม (Field Research) ไม่มีการควบคุมเป็นการศึกษาในสภาวะธรรมชาติที่เป็นจริง

- ๑). จัดเวทีประชาคม

๓.๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

- ๑). การแยก จำแนกประเภท จัดหมวดหมู่ข้อมูล ออกเป็น ๒ กลุ่มตามประเด็นคำถาม
  - ข้อมูลกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกระบบนิยมนึ่งเหล้าในงานศพ
  - ข้อมูลผลกระทบจากการเลิกระบบนิยมนึ่งเหล้าในงานศพต่อชุมชน
- ๒) อธิบายให้เห็นถึงวิธีการดำเนินงานร่วมกันของชุมชน เงื่อนไข และสาเหตุแวดล้อมความสัมพันธ์ระหว่าง เจ้าภาพ แขกผู้มาร่วมงาน การยึดถือประเพณี การยอมรับกฎใหม่ของชุมชน โอกาสความยั่งยืนของธรรมเนียมหรือกฎใหม่
  - ๑) การตีความข้อมูลและสังเคราะห์ ให้ได้ต้นแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกระบบนิยมนึ่งเหล้าในงานศพ กรณีชุมชนบ้านดัว โอกาสความเป็นไปได้ที่จะนำต้นแบบกระบวนการไปใช้ในงาน/กิจกรรมประเพณีอื่นๆ ที่มีธรรมเนียมการนึ่งเหล้า

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

๔.๑ ผลการศึกษา

๑).บริบทของชุมชนบ้านดิว

บ้านดิว เรียกชื่อตาม ต้นดิว ในอดีตมีต้นดิวอยู่มากในแถบบริเวณตั้งหมู่บ้าน (หมู่ ๓ หมู่ ๔) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นต้นดิวขาว ใบผลิใหม่จะออกเป็นสีชมพู แล้วเปลี่ยนไปเป็นสีเขียว ใบแก่ก่อนผลัดใบจะเป็นสีแดงอิฐ พอใบร่วงหมดดอกก็ผลิขึ้นมาพร้อมใบ (ประมาณเดือนมกราคม) ชาวบ้านนิยมรับประทานยอดอ่อนและดอกตูม แกงส้ม หรือจิ้มน้ำพริก ยำ เป็นผักแกล้มลาบฯ

ภาพที่ ๑ - ๕ ลักษณะต้น ใบ ดอก และผล ของ ต้นดิวขาว ที่มาของชื่อดำบล “บ้านดิว”

ภูมิอากาศ ตำบลบ้านดิ้ว มีสภาพอากาศแบบร้อนชื้น แบ่งออกเป็น ๓ ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน มีสภาพอากาศค่อนข้างร้อนมาก ถึงร้อนจัด อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย ๓๐-๓๕ องศาเซลเซียส ฤดูฝน มีฝนตกชุก ในช่วงเดือน ส.ค. - ก.ย. ของทุกปี ได้รับอิทธิพลจากความกดอากาศสูง พาดผ่านหรือปกคลุม ฤดูหนาว มีสภาพอากาศหนาวเย็น - เย็นจัด อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ประมาณ ๕ - ๑๐ องศาเซลเซียส ในช่วงเดือน ม.ค. - ก.พ. ของทุกปี ได้รับอิทธิพลมาจากความกดอากาศต่ำ (ลมหนาวเย็น) ที่แผ่มาจาก ประเทศจีนลงมาปกคลุม

ภาพที่ ๗ - ๘ พุงนา และแปลงข้าวโพด ถั่วเขียว หมู ๔ ตำบลบ้านดิ้ว สภาพชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์

ตำบลบ้านดิ้ว ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่า มีการเริ่มต้นตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่เมื่อใด คาดว่าไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ ปี จากการที่เล่าสืบต่อกันมามีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาจากเวียงจันทร์ หรือกรุงศรีสัตนาคณหุต ได้มาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ทำไร่นาอยู่ที่พุทธารเวียง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ และได้อพยพติดตามกันมาเรื่อยๆทุกปี ทำให้ผู้คนมากขึ้น ทำให้ที่ทำกินลด น้อยลง และเป็นเหตุให้อพยพต่อไปอีกโดยข้ามเทือกเขาทางทิศตะวันตก เพื่อแสวงหาที่ทำกินต่อไป จึงได้พบผืนแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำและพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก จึงตั้งถิ่นฐานขึ้นครั้งแรกที่บ้านท่าช้าง สันนิษฐานว่าคงเดินทางด้วยขบวนช้างเป็นจำนวนมาก จึงได้สร้างวัดท่าช้างขึ้น ปัจจุบันมีรูปช้าง ๒ ตัว เข้าประตูด

ภาพที่ ๑๑ กำนันตำบลบ้านดู่
นายหลักทรัพย์ คำโถม

ภาพที่ ๑๐ ทางเข้าเขตตำบลบ้านดู่ มองเห็นป้ายโรงเรียนชุมชนบ้านดู่

ต่อจากนั้นผู้คนมากขึ้นทำให้ขยายที่ทำกินออกมาถึงป่าดู่ เมื่อจัดตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น จึงเรียกว่าบ้านดู่ หลักฐานอ้างอิงว่าคนบ้านดู่บรรพบุรุษร่วมกับคนไทยกับพวกราเวียง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งอพยพมาจาก เวียงจันทร์ ด้วยการพูดสำเนียงเดียวกัน เช่น อีเปียง (อิหยัง เป็นอะไร) ปีสัง (อะไรล่ะ) หมากผาง (มะพร้าว) ฯ เหมือนกัน ในปี พ.ศ. ๒๒๓๐ มีการสร้างวัดชื่อ วัดศรีภูมิ ชาวบ้านเรียกว่าวัดใหญ่ โดยนิมนต์พระภิกษุจากเวียงจันทร์มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ปัจจุบันจะเห็นเจดีย์ ซึ่งสร้างจากศรัทธาชาว เวียงจันทร์บรรพบุรุษของพระครูบาทักคำ (น้อย) อันเป็นธรรมเนียมสมณศักดิ์ ต่อมาพระครูสังฆราช (เป็นน้องชายของพระครูบาทักคำ) ตามมาอยู่บ้านดู่ และสร้างวัดใต้ขึ้น อยู่ติดกันกับวัดใหญ่ และมีการ สร้างโรงเรียนขึ้นโดยใช้ชื่อว่า โรงเรียนสังฆราชบารุง สมัยนั้นบ้านดู่ ยังขึ้นกับตำบลห้วยไร่ ต่อมาเขต หมู่บ้านรวมอยู่ด้วยกัน ๔ หมู่บ้าน จึงรวมเป็นตำบลบ้านดู่ ต่อมาขยายหมู่บ้านเป็น ๑๒ หมู่บ้าน และยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ จากหลักฐานอ้างอิงว่า กำนันพั้ว ป้องพั้ง เป็นกำนันตำบลบ้านดู่คนแรก (หลังจากแยกออกจากตำบลห้วยไร่แล้ว) กำนันคนต่อไปคือ กำนันเฉลียว คำคุณ กำนันสุพรรณ สารีคำ กำนันจันทร์ โสดา กำนันบรรจบ ศรีทนานนท์ และ กำนันหลักทรัพย์ คำโถม คนปัจจุบัน ตำบลบ้านดู่ แบ่งการปกครองออกเป็น ๑๒ หมู่บ้าน และ ๑ องค์การบริหารส่วนตำบลดังนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดู่

หมู่ที่ ๑ บ้านฟากห้วย

หมู่ที่ ๒ บ้านกกเคื่อ

หมู่ที่ ๓ บ้านดู่

หมู่ที่ ๔ บ้านทุ่ง

หมู่ที่ ๕ บ้านหัวนาเตา

หมู่ที่ ๖ บ้านบุงผักหม

หมู่ที่ ๗ บ้านทุ่งนาทอน

หมู่ที่ ๘ บ้านท่า

หมู่ที่ ๕ บ้านห้วยโป่ง หมู่ที่ ๑๐ บ้านหนองฝือ
หมู่ที่ ๑๑ บ้านป่าแกครือ หมู่ที่ ๑๒ บ้านไร่นาเจริญ
ตำบลบ้านดัว มีประชากรทั้งสิ้น ๘,๕๕๘ คน แยกเป็นชาย ๔,๒๔๑ คน หญิง ๔,๓๑๗ คน มีความ
หนาแน่น ๕๗ คน/ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑)

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนครัวเรือน และ ร้อยละ จำแนกตามอาชีพของราษฎรทั้งตำบลบ้านดัว
(ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑)

ที่	อาชีพ	จำนวน(ครัวเรือน)	ร้อยละ
๑.	เกษตรกร	๑,๔๗๖	๖๕.๔๒
๒.	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๕๕๘	๒๖.๕๑
๓.	พนักงานหน่วยงานเอกชน	๒๓	๑.๐๒
๔.	ธุรกิจส่วนตัว	๔๘	๒.๑๒
๕.	รับจ้างทั่วไป	๕๖	๔.๒๖
๖.	อื่นๆ	๑๕	๐.๖๗
	รวม	๒,๒๕๖	๑๐๐ %

ราษฎรในตำบลบ้านดัว มีระดับการศึกษาสูง จากข้อมูลการสำรวจประชากร ในปี ๒๕๕๑ ขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า มีผู้ได้รับการศึกษา จำนวน ๕,๑๑๔ คน หรือร้อยละ ๕๙.๘๐ ของประชากรทั้งหมด มีสถานศึกษา ในเขตตำบล ๖ แห่ง

ตารางที่ ๒ แสดง จำนวน และร้อยละของประชากร จำแนกตามระดับการศึกษาในตำบลบ้านดัว
(ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑)

ระดับการศึกษา	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา(ป.๑-๖)	๑,๕๖๖	๒๒.๕๕
มัธยมศึกษาตอนต้น(ม.๑- ๓)	๑,๖๑๓	๑๘.๘๖
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า(ปวช. ปกศ.)	๕๑๕	๑๐.๗๕
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า(ปวส. ปกศ.สูง ปวท.)	๔๓๐	๕.๐๓
ปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี	๑๘๖	๒.๑๘
รวม	๕,๑๑๔	๕๙.๘๐

เส้นทางคมนาคมในตำบล ระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง และถนนคอนกรีต มีไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน และมีโทรศัพท์สาธารณะกระจายอยู่ในหมู่บ้าน ๑๒ หมู่บ้าน จำนวน ๑๗ จุด ประชาชนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง โดยมีการรวมกลุ่มกัน ๒๗ กลุ่ม เป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ ๑๕ กลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้าฝ้าย ๑ มีการรวมกลุ่มลักษณะกลุ่มออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ตำบลบ้านดู่มีโรงพยาบาลชุมชนจำนวนไม่เกิน ๕ เตียง มีนายแพทย์มาประจำเป็นบางวัน ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนสหกรณ์ร่วมกันสร้าง

วัฒนธรรมของชนบ้านดู่

ชุมชนบ้านดู่ทั้ง ๑๒ หมู่บ้าน มีวัฒนธรรมคล้ายกัน ทั้งด้าน ภาษาพูดเป็นภาษาที่มีสำเนียงเหมือนภาษาคอนลาวเวียงจันทน์ การกินอยู่ยังคงสภาพดั้งเดิม รับประทานอาหารเหนียว อาหารเหมือนภาคอีสาน มีการรักษาความเป็นเครือญาติเหนียวแน่น นับถือศาสนาพุทธ และผีบรรพบุรุษ เช่น เจ้าพ่อมเหศักดิ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ส่วนใหญ่จึงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีปฏิทินที่ชุมชนกำหนดไว้ทั้ง ๑๒ เดือน กิจกรรมด้านอาชีพ จะมีทั้งปลูกข้าว ปลูกยา(สูบ) ปลูกมะขาม วนเวียนใน ๑ รอบปี ทำให้ชุมชนบ้านดู่มีกิจกรรมตลอดปี

มกราคม	(เดือนยี่)ทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ทำบุญอยู่กรรม (ปริวาสกรรม)
กุมภาพันธ์	(เดือน๓) ทำบุญข้าวจี่
มีนาคม	(เดือน๔) ทำบุญมหาชาติ
เมษายน	(เดือน๕) ทำบุญตรุษสงกรานต์
พฤษภาคม	(เดือน ๖) ทำบุญบั้งไฟ
มิถุนายน	(เดือน๗) ทำบุญเบิกบ้าน
กรกฎาคม	(เดือน ๘) ทำบุญเข้าพรรษา
สิงหาคม	(เดือน๙) ทำบุญข้าวประดับดิน
กันยายน	(เดือน๑๐)ทำบุญข้าวสลาก
ตุลาคม	(เดือน๑๑)ทำบุญออกพรรษา
พฤศจิกายน	(เดือน ๑๒)ทำบุญมหากรฐิน (กวนข้าวทิพย์) ลอยกระทง
ธันวาคม	(เดือนอ้าย)ทำบุญข้าวอยู่ถาน/บุญคุณถาน

ภาพที่ ๑๒ งานบุญบั้งไฟ เดือน ๖ ที่ลานวัดศรีภูมิ หมู่ ๓

ภาพที่ ๑๓ ศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ แถน เจ้าเมือง
บรรพบุรุษของคนบ้านดั่ว

ภาพที่ ๑๔ ฟ้อนเขบลาน เพื่อบูชาแถนขอฝน

ในเขตตำบลบ้านดั่ว มี วัด ๖ แห่ง ได้แก่ วัดหนองอ้อ หมู่ ๑๒. วัดศรีภูมิ หมู่ ๓ บ้านดั่ว, วัดศรีธรรมมา หมู่ ๘, วัดสว่างราษฎร์สามัคคี หมู่ ๕, วัดประเชษฐ์ หมู่ ๗. วัดห้วยโปรงสามัคคี (ที่พักสงฆ์) หมู่ ๘, วัดบุงโพธิ์(ที่พักสงฆ์) หมู่ ๖

พระอธิการวันทอง จิตตบุญโญ
เจ้าอาวาสวัดหนองอ้อ(๑๕)

พระมหาพงศกร กลุยานศิริ
เจ้าอาวาสวัดศรีภูมิ(๑๖)

พระอธิการนัฐพงษ์ วิสุทฺโธ
เจ้าอาวาสวัดสว่างราษฎร์สามัคคี(๑๗)

พระวิเชียร กลุยานธโร
ประธานที่พัทสงฆ์บึงโพธิ์(๑๘)
๒๐)

พระเกรียงไกร สุจิตโต
ประธานที่พัทสงฆ์ประเขชัย(๑๙)

พระปรีชา อคฺคฺปนฺโญ
ประธานที่พัทสงฆ์ห้วยโปร้งสามัคคี(๒๐)

ภาพที่ ๑๕ – ๒๐ ภาพเจ้าอาวาสวัดทั้ง ๖ วัดในตำบลบ้านดัว

๒).การจัดงานศพของชุมชนบ้านดัว

จากการศึกษาข้อมูลพิธีงานศพในหมู่บ้าน ๔ หมู่บ้าน พบว่า มีพิธีกรรมไม่แตกต่างกัน และขั้นตอนต่าง ๆ ค่อนข้างเหมือนภาคกลาง คติความเชื่อต่างๆ ส่วนใหญ่เหมือนกัน

เมื่อบ้านใดมีคนตายเกิดขึ้น บุคคลในชุมชนจะรู้กันภายในวันนั้น ญาติจะแจ้งที่ นายทะเบียนอำเภอ (ที่ว่าการอำเภอ) ภายใน ๒๔ ชั่วโมง จากนั้นจึงจะจัดงานศพตามประเพณี ซึ่งมีขั้นตอนพิธีกรรมตั้งแต่ การอาบน้ำศพ การรดน้ำศพ การตราสังและบรรจุศพ การสวดพระอภิธรรม การทำบุญหน้าศพ การเผาและการเก็บอัฐิ

ในสมัยโบราณ เมื่อคนเจ็บสิ้นลมหายใจแล้ว จะจุดเทียนจี๊ฟั้งหนัก ๑ บาท มีไส้ ๗ ไส้ไว้จนกว่าเทียนดับ เพื่อให้แน่ใจว่าคนป่วยตายจริง ทั้งนี้เนื่องจากบางทีคนป่วยอาจสลบหรือเพียงหมดสติ

ไปชั่วคราวเท่านั้น จึงไม่ผลิผลลามาปรับร้อนจัดการศพในทันทีที่สิ้นใจ หันหัวศพไปทางทิศตะวันตกเพราะ
เชื่อกันว่าเป็นทิศของคนตาย

๒๔

หากมีคนตายในบ้านในเวลาค่ำ ไม่สามารถนำศพบรรจุโลงได้ทัน จะต้องมีการนอนเฝ้า
ศพหรืออยู่เป็นเพื่อนศพ โดยการนำผ้าขาวหรือผ้าห่มมาคลุมศพไว้ตั้งแต่หัวถึงเท้า จุดตะเกียงหรือเปิดไฟ
ให้สว่าง ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดความวังเวงน่ากลัวนั่นเอง

การอาบน้ำศพ เป็นการชำระศพให้สะอาดด้วยน้ำอบ ทาแป้ง หรือขมิ้นให้ศพ แต่เดิมจะ
ใช้น้ำต้ม เป็นการอาบน้ำอุ่น ที่ใส่ใบหนาด ใบส้มป่อย ใบมะขาม ลงไป ใบหนาดนั้นถือกันว่าเป็นใบไม้ที่
ฝึกล้างและใช้ปัดรังควานได้ พิธีอาบน้ำศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต้องจัดการแต่งตัวหวิมศพให้เรียบร้อย
เกี่ยวกับการหวิมให้ศพนั้น มีคติความเชื่อเป็นหลายนัย บ้างให้หวิสามหนเท่านั้น บ้างก็ว่าให้หวิกลับไป
ข้างหน้าซีกหนึ่งไปข้างหลังอีกซีกหนึ่ง หมายถึง หวิสำหรับคนตายครั้งหนึ่ง สำหรับคนเป็นครั้งหนึ่ง
หลังจากหวิมเสร็จ จะต้องหักหวิที่ใช้ทิ้งหรือโยนใส่ไปในโลงศพ ตอนหักหวิให้กล่าวเป็นภาษาบาลี
"อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" เป็นปริศนาธรรม หมายถึงความไม่เที่ยงแห่งสังขาร แม้หวิดีๆ ก็ยังต้องหักเป็น
ท่อนใช้การไม่ได้ ในวันหนึ่งชีวิตของมนุษย์เราก็คงเช่นกัน หวิที่ใช้หวิมให้ศพนั้น คนเป็นจะไม่นำมาใช้
อีก จึงต้องหักทิ้ง จากนั้นเปลี่ยนเสื้อผ้าแต่งตัวให้เรียบร้อย เสื้อผ้าที่ใช้นิยมสวมใส่ชุดใหม่ให้ศพ และ
นำไปตั้งให้ญาติ และผู้คุ้นเคยได้รดน้ำ สัปหระหรือผู้ใหญ่จะจัดให้ศพนอนในที่อันสมควร ส่วนใหญ่จะ
เป็นหน้าห้องญาติ/เจ้าบ้าน และมักจะเป็นฝ่ายชายที่จัดศพเพราะการยกย้ายศพใช้ความแข็งแรง ฝ่ายหญิง
จะเป็นผู้จัดหาที่นอน ผ้าปู หมอน มาวางไว้กลางบ้าน จัดมือขวาแนบลำตัว มือซ้ายปล่อยลงให้พอดีกับ
ชั้นในพานรองน้ำ เพื่อให้ผู้มางานได้รดน้ำศพ การรดน้ำศพใช้น้ำพุทมนต์หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าน้ำมนต์
ผสมกับน้ำฝนหรือน้ำสะอาด บางทีใช้น้ำอบไทยร่วมด้วยเพื่อให้เกิดความหอม เมื่อถึงเวลาอาบน้ำศพ
ซึ่งจะทำกันหลังจากที่คนป่วยตายไม่นานนักเพราะศพยังสดอยู่ ญาติมิตรและผู้คนทั่วไปกล้าที่จะเข้าใกล้
เนื่องจากยังไม่มีการกลืนหรือขึ้นอืด การรดน้ำศพเป็นการขอขมาหรือขอโทษกรรมศพ

ลูกหลานของผู้ตาย จะทำหน้าที่ใช้ขันใบเล็กๆ ตักน้ำมนต์จากขันใหญ่ส่งให้กับผู้ที่มา
ทำการรดน้ำศพ โดยการเทน้ำลงบนมือของผู้ตาย กล่าวคำไว้อาลัย หรือกล่าวขอให้วิญญาณของผู้ตายจง
ไป สู่สุคติ ไม่ต้องห่วงอาลัยมีกังวล

จากนั้นจะมีตราสังบรรจุศพ ก่อนนำศพใส่โลง ต้องทำพิธีมัดตราสังด้วยด้ายสายสิญจน์
นิยมมัดเป็น ๓ เปลาะ คือ ที่คอ ที่มือและที่เท้า จากนั้นนำกรวยดอกไม้ใส่ในมือมัดตราสังที่มีอระหวางอก
และใส่เงินปากศพ

ในการมัดตราสังศพนั้น จะเป็นหน้าที่ของสัปหระ เมื่อนำบ่วงคล้องคอ สัปหระจะว่า
คาถา ปุตุโต ศิว หมายถึงคาถาว่า ลูกคือห่วงผูกคอ เมื่อเวลามัดว่าคาถารัดประคอก เป็นห่วงที่๑แล้วโยง

เชือกกลางตัว ทำเป็นห่วงตะกรุดเบ็ด ผูกหัวแม่มือของศพที่พนมมือกรวยดอกไม้รูปเทียนอยู่ รวบมือศพผูกให้พนมไว้ที่หน้าอก ว่าคาถา ธน หตุเถ ความหมายว่า ทรัพย์คือห่วงผูกมือ ในเวลามัดว่าคาถา

๒๕

รัดประคดเอว เป็นห่วงที่ ๒ แล้วโยงเชือกมาที่เท้าทำเป็นบ่วงผูกหัวแม่เท้ารวบรัดเท้าผูก ให้ข้อเท้าทั้งสองติดกันว่าคาถา ภริยา ปาเท หมายความว่า ภรรยา คือห่วงผูกเท้า เป็นห่วงที่ ๓ (แม้ศพผู้หญิงก็ว่าคาถาแบบเดียวกัน) บางตำราว่าใช้คาถา ธน ปาเท ไม่ใช่ ภริยา ปาเท และบางตำราก็ให้ผูกจากเท้าขึ้นมาก่อน

เสร็จแล้วให้เอาผ้าขาวผืนใหญ่ห่อตัวศพโดยขมวดไว้ด้านศีรษะ เพื่อจะได้เป็นการสะดวกเมื่อเวลาเปิดเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพก่อนเผา แล้วเอาด้ายดิบขนาดนิ้วหัวแม่มือ มัดเป็นเปลาะๆ ให้แน่นเป็น ๕ เปลาะ เป็นปริศนาธรรม หมายถึง นิเวศน์ ๕ คือ ๑. กามฉันทะ ๒. ความพยาบาท ๓. ความง่วงเหงาหาวนอน ๔. ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ ๕. ความลังเลใจ

ก่อนบรรจุศพใส่โลงจะทำพิธีกรรมทำน้ำมันต์เบิกโลงใช้มีดบากโลงศพแล้วจึงนำศพบรรจุและตั้งศพบำเพ็ญกุศล หันศีรษะศพไปทางทิศตะวันตก พิธีเบิกโลงในแต่ละท้องถิ่นที่อาจมีแตกต่างกันไปบ้าง เล็กน้อยในรายละเอียด แต่ส่วนใหญ่ จะมีขั้นตอนคล้ายกันคือ เอาไม้ไผ่มาจักเป็นซีกเล็กๆ ทำเป็นบันได ๔ ชั้น หรือให้มี ๓ ช่องกว้างยาวเท่ากับโลง สำหรับวางบนปากโลง เอาฝือกผืนหนึ่งทำด้วยไม้ไผ่ ๓ ซีก ถักติดกันเหมือนแร้ง วางกันโลงเอาผิวไม้ขึ้น ไว้ระยะห่างเพื่อรองรับอย่างเสื่อ แล้วจึงเอาไม้ไผ่มาผ่าให้โตขนาดนิ้วก้อย ยาวพอสมควร ผ่าข้างหนึ่งสำหรับคาบปากโลงเป็นระยะจนครบ ๘ อันเป็นทำนองไม้ตบปึงปลา และผ่าอีกข้างหนึ่งสำหรับคาบสายสิญจน์วางทางขวาก่อนให้รอบโลง ไม้นี้เรียกว่าปากกาจับโลง เอาเทียน ๘ เล่มพาดที่ปากโลงระหว่างปากกาทั้ง ๘ ช่อง กับมีกระตังใบตองขนาดเล็กใส่กึ่งพลาปลาข่า หรือจะเป็นอาหารอย่างอื่นๆ ก็ได้ นำมาวางบนปากโลงทั้ง ๘ ช่องใกล้เทียนที่ติดไว้ ให้เป็นเครื่องสังเวททั้ง ๘ ทิศ

สัปเหร่อจะทำน้ำมันต์สำหรับรดโลง ต้องเตรียมขันและเทียนติดพาดปากขันเล่มหนึ่ง เงินค่ายกครุ แต่ก่อนประมาณ ๖ สลึง จุดเทียนเป็นคู่ๆ ตั้งแต่ด้านปลายเท้าไปด้านศีรษะ แล้วตั้งต้นทำน้ำมันต์ธณีสาร ใช้สำหรับประพรมแก้เสนียดจัญไร แล้วว่าคาถาเชิญ พระพุทธ พระธรรม พระนารายณ์ พระพรเมศวร พระวิศวกรรม มาเข้าสิงกายให้ทำกรรมต่างๆ สำเร็จ บทตั้งแต่ สิทธิกิจ เป็นบทให้พระเจ้าเรือน เสร็จแล้วสัปเหร่อจะนำน้ำมันต์ลูบหน้าเสยผม ๓ ครั้ง ประพรมโลง ๓ หน หยิบเทียนที่ติดปากโลงมาจุดด้ายสายสิญจน์ที่วางรอบโลง จุดเทียนเป็นคู่ๆ จากปลายเท้าให้ไหม้ขาดทุกช่อง เว้นช่องด้านสกัดที่จะใช้เป็นหัวโลง เอามีดหมอ กดด้ายสายสิญจน์ที่กลางหัวโลงเสกคาถาว่า พุทธ ปัจจุขามิ ธรรม ปัจจุขามิ สงฆ ปัจจุขามิ ๓ หน จากนั้นสัปเหร่อจะถามว่า โลงของใคร ลูกหลานก็ตอบว่า โลงของ...(ชื่อผู้ตาย) หรือบางที สัปเหร่อก็ถามเองตอบเอง บางทีถามคนเดียว บางทีก็ถามตอบอย่างนั้น ๓ หน เสร็จแล้วสัปเหร่อจึงเอามีดหมอตัดปากโลง ๓ ครั้ง โดยการสับตรงกลางก่อน แล้วจึงสับซ้ายขวา หรือบางทีสับเป็นรูปกากบาท เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายว่าด้านนี้เป็นทิศศีรษะหัวโลง ต่อจากนั้น จึงปลักเครื่องเช่น ไม้

ปากกา เทียน และด้ายสายสิญจน์ที่เหลื่ออยู่ลงไปในโลงให้หมด เอาใบตองบางทับเปลือกและของที่ปลักลงใส่โลง ส่วนใหญ่นิยมใช้ใบตองต้นกล้วยตานีที่ใบไม่แตกยอดไม่หัก ๓ ยอดมาปู ด้วยเหตุนี้ในการตัดใบตองมาใช้ทั่วไป ชาวบ้านจึงหักยอดเสียก่อน เพราะใบตองที่ไม่ได้หักยอดถือว่าเป็นใบตองรองผี

๒๖

ภาพที่ ๒๑ นายบุญเพ็ง คำโหม สัปเหร่อ มัคทายก ผู้ทรงภูมิปัญญา

เปลือก ใบตอง ที่ใส่ในโลงศพล้วนเป็นปริศนาธรรมทั้งสิ้น คือ ชี้ให้เห็นว่า ร่างกายของเรา ก็เหมือนกับเปลือกที่นำไปเผาสุกต่อกันเป็นซี่ๆ ในที่สุดก็ต้องแยกสลายจากกัน

เมื่อตั้งศพแล้วจะมีการบำเพ็ญกุศลศพนิยมทำตอนหัวค่ำ นิมนต์พระ ๔ รูป สวดพระอภิธรรมจบแล้วเจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย จะสวดกี่คืนก็ได้ ที่นิยมประมาณ ๓ คืน หรือ ๕ คืน หรือ ๗ คืน แล้วแต่ฐานะเจ้าภาพ ระหว่างตั้งสวดต้องมีคนอยู่เฝ้า เพื่อคอยจุดธูปตลอดเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืนไม่ให้ธูปดับหรือขาดช่วง กลางวันเจ้าภาพจะมาอยู่ ส่วนญาติคนอื่นๆก็ไปทำหน้าที่ ช่วยกันเตรียมงาน พอกลางคืน หลังสวดมนต์เย็น ญาติๆจะกลับบ้าน บางคนนอนกันหน้าโลง ทุกคืนจนถึงวันฌาปนกิจ ซึ่งจะนำศพเคลื่อนไปเผาที่วัด บางหมู่บ้านจะเผาที่ป่าช้าหรือ ฌาปนกิจสถาน

ชุมชนบ้านดู่มีความเชื่อเรื่องส่งคนตาย และส่งของใช้ให้คนตายโดยผ่านการทำบุญ มีการเตรียมเสื้อผ้า ผ้าถุง ผ้าห่ม ที่นอน หมอน มุ้ง เสื้อ กระติกน้ำ ผงซักฟอก ไม้ขีดไฟ ตะเกียง ขัน กระจอนจาน ช้อน แปรงสีฟัน ปิ่นโต กระดาษชำระ ผ้าเช็ดตัว หวี สบู่ ฯ และตั้งตู้ไว้เพื่อให้ผู้มาเคารพศพได้ร่วมทำบุญ เจ้าภาพจะนำไปถวายพระอีกครั้ง ข้าวของเครื่องใช้จะถวายพระเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้คนตายได้

ในการเคลื่อนขบวนศพนั้น ลูกหลานของผู้ตายถือกระถางธูป และรูปของผู้ตายนำหน้า ต่อมาจึงเป็นพระสงฆ์ ๔ รูป ถือสายสิญจน์ที่ต่อมาจากการมัดตราสังศพ และโยงออกมาหน้าโลง

ซึ่งสัปเหร่อได้จัดเตรียมไว้ให้แล้ว สายสัญญาณที่ให้พระจับเวลาสวดศพทุกคืนก็ใช้เส้นเดียวกันนี้ สำหรับญาติพี่น้องคนอื่นๆ ก็ช่วยกันแยกโลงศพ นำศพตั้งไว้บนรถเข็นช่วยกันเงินประคองตามกันไปเป็นขบวน

๒๓

ภาพที่ ๒๒-๒๓ เครื่องหน้าศพ ข้าวของเครื่องใช้ เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้คนตายนำไปใช้ในอีกโลกหนึ่งหลังความตาย จะถูกนำไปถวายพระในวันเผา

เดินไว้อาลัยไปตลอดทางจนกว่าจะถึงวัด หากวัดอยู่ไกลจะใช้รถยนต์เป็นพาหนะในการเคลื่อนศพก็ได้พิธีการเผาศพนิยมให้ลูกหลานหรือผู้ที่เคารพนับถือผู้ตาย บวชเณรเพื่ออุทิศส่วนกุศล เรียกว่า “บวชเณรหน้าไฟ”

ภาพที่ ๒๔ - ๒๕ การตั้งศพไว้กลางบ้าน และศพที่ตั้งไว้ที่ศาลาวัด

เมื่อจะเริ่มเคลื่อนศพ ตามคติโบราณจะไม่ยกศพออกทางประตูเหมือนคนปกติ และไม่ให้ศพลอดใต้ซุ้มประตูหรือรั้วบ้านข้างหนึ่งเพื่อนำศพออกก็มี ทั้งนี้เพราะเรือนสมัยก่อนประตู

ค่อนข้างเล็กและขี้เตี้ย การยกศพต้องช่วยกันหลายคนจึงเบียดเสียดไม่สะดวก ฝากระดานของบ้านสมัยก่อนสามารถถอดออกได้สะดวก เพราะใช้วิธีเข้าลิ้มไม้ไม่ได้ทำตายตัวเหมือนปัจจุบัน เมื่อยกศพออกทางฝายบ้าน ต้องทำ บันได ๓ ชั้น ไว้เป็นทางลง ไม่ลงบันไดเดียวกับคนเป็น ใช้อยู่ประจำ บันได ๓ ชั้นนี้ทำ

๒๘

ไว้ชั่วคราวไม่แข็งแรงนัก พอคนขึ้นลงก็หักโดยง่าย เป็นเคล็ดความเชื่อว่า ทำให้วิญญาณไม่สามารถหาทางย้อนกลับมาบ้านจะได้ไปผูกไปเกิดเสีย ไม่มีวณเวียนอยู่บนโลกด้วยความเป็นห่วงลูกหลานและทรัพย์สินสมบัติ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยถือเคร่งครัดเท่าไรนัก เพราะบางที่ฝายบ้านเป็นปูนหรืออิฐ หากทลายเพื่อเอาศพออกจะเสียหาย บางบ้านจะนิยมตั้งศพไว้ใต้ถุน หรือ ตั้งศพไว้นอกชายคาบ้าน นำเต็นท์ผ้าใบมาตั้งคลุมทำให้สะดวกขึ้น

เมื่อเคลื่อนย้ายโลงศพออกจากประตูบ้าน จะมีการจัดทำประตูปา คือ การนำกิ่งไม้มาปักไว้ตรงประตูที่จะนำศพออกจากบ้าน โดยรวบกิ่งไม้มัดไว้เป็นช่อหรือคูหา เมื่อนำศพออกไปพ้นประตูแล้วก็ให้หรือทิ้งเสีย เพราะเชื่อกันว่า วิญญาณของผู้ตายจะกลับบ้านไม่ได้ เพราะประตูปาที่จำไว้เป็นเครื่องหมายถูกรื้อไปแล้ว สมัยโบราณเมื่อนำศพออกจากบ้านต้องทำการชั้ข้าวสาร หรือบางที่ก็ชั้เกลือขึ้นไปบนหลังคาด้วย พร้อมว่าคาถา คจจ อมมหิ พุทธปัด แปลใจความได้ว่า จงไปทางโพ้นเถิด พระพุทธเจ้าปัดแล้วเป็นการขับไล่เสนียดจัญไรหรือความอับมงคลทั้งหลายให้จากไป การชั้ข้าวสารในปัจจุบันไม่นิยมทำกันแล้ว ในระหว่างที่เคลื่อนศพไปวัดนั้น บางที่มีการโปรยข้าวดอกหรือข้าวสารไปตลอดทาง เป็นปริศนาธรรมเตือนใจว่า ข้าวดอกข้าวสารไม่งอกขึ้นมาได้อีกฉันใด คนที่ตายย่อมไม่อาจฟื้นขึ้นมาฉันนั้น

เมื่อนำศพไปวัด ขบวนแห่ศพผ่านที่ไหนลูกหลานผู้ตายก็จะเอามือเคาะโลงเพื่อบอกให้รู้ตัวไปตลอดทาง เช่น ลงจากบ้านแล้ว เลี้ยวขวาไปตามทาง ผ่าน โรงเรียนแล้ว ข้ามสะพานแล้ว ถึงวัดแล้ว ทั้งนี้เป็นคติความเชื่อว่า เพื่อให้วิญญาณของผู้ตายตามร่างไป ลูกหลานจะช่วยกันห้ามโลงศพเวียนรอบเมรุ ๓ รอบ แล้วจึงนำขึ้นไปตั้งไว้บนเมรุ หากตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้าน ครั้นเคลื่อนศพมาถึงวัดแล้วก็ให้ทำการเวียนรอบเมรุก่อน ๓ รอบเช่นกัน จึงจะนำไปตั้งบนเมรุ บางแห่งมีการนำโลงกระแทกเมรุก่อน ๓ ครั้ง จึงนำขึ้นไปตั้ง นิยมหันหัวศพไปทางทิศตะวันตก

สมัยโบราณ เมื่อนำศพขึ้นตั้งบนเมรุ หรือเชิงตะกอนแล้ว ต้องทิ้งเบี้ย ๓๓ เบี้ยให้ตากลิยาศกษา ซึ่งเป็นเจ้าของป่าช้า เพื่อซื้อที่ให้ผิอยู่และเป็นค่าจ้างเผา เดี่ยวนี้ไม่ค่อยมีใครทำกันแล้วแต่จะใช้วิธีโปรยทาน สาเหตุที่โยน ๓๓ เบี้ยมีคติเป็นหลายนัย บ้างว่าเป็นการแสดงคุณบิดา ๒๐ เบี้ย มารดา ๑๒ เบี้ย (รวมได้ ๓๒ เบี้ย อีก ๑ เบี้ยไม่ทราบว่าย้ายไปไหน) บางที่ก็ว่า ๓๒ เบี้ยนั้นหมายถึงอาการ ๓๒ นั้นเอง

ในพิธีเผาศพ ก่อนเผามีพระสวดอภิธรรม เทศน์หน้าศพ ๑ กัณฑ์ ถวายจตุปัจจัย สวดมาติกา ต่อจากนั้นกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล กล่าวชีวิตประวัติของผู้ตาย ทอดผ้าบังสุกุล และมีการโปรยทาน เป็นการอุทิศส่วนกุศลแทนผู้ตาย คล้ายเป็นการแจก หรืออุทิศทรัพย์สินสมบัติทั้งหลายที่มี ให้กับคนที่อยู่

เบื้องหลัง เป็นปริศนากรรมทำนองตายแล้วก็เอาอะไรไปไม่ได้เช่นเดียวกัน เงินโปรยทานนี้ชาวบ้านนิยมเก็บไว้เป็นขวัญถุง ต่อจากนั้นเริ่มวางดอกไม้จันทน์เพื่อประพรมเพลิง ถือว่าเสร็จพิธีสำหรับแขกผู้ร่วมงาน

๒๘

เมื่อแขกทยอยกลับกันไปข้างแล้ว เหลือแต่ผู้ที่สนิทสนมกับเจ้าภาพซึ่งร่อยรอบๆ เมรุ สัปเหร่อจะทำการเปิดโลงศพ เพื่อให้ลูกหลานได้ดูหน้าผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย แล้วจึงต๋อยผลมะพร้าวให้แตก เอาน้ำมะพร้าวซึ่งถือกันว่าเป็นน้ำสะอาดบริสุทธิ์ล้างหน้าศพ แล้วจึงนำเข้าเตาเผา

ในสมัยโบราณ ทำการเผาศพกันที่เชิงตะกอนเรียกว่าเผาสด คือนำกองฟืนมาสุ่มกันแล้วนำศพไปวางไว้ข้างบน เมื่อจุดไฟเผาแล้ว ผู้มาร่วมพิธีต้องรอสัปเหร่อชักฟืนออกมา ๓ คู่ก่อนจึงจะกลับบ้านได้ เป็นอุบายให้เห็นถึงความไม่เที่ยงของสังขาร เมื่อตายแล้วร่างย่อมถูกเผาหมดไหม้ทิ้งไว้แต่คุณงามความดี หรือเป็นปริศนากรรมว่า ฟืนติดไฟทั้ง ๓ นั้นคือ โลกะ โทสะ โมหะ หรือ รากะ โทสะ โมหะ เป็นกองไฟที่เผาเผาให้ร่ำร้อนอยู่ในวัฏสงสาร เมื่อชักออกหรือหลุดพ้นได้แล้วย่อมพ้นจากเวียนว่ายตายเกิด

สำหรับผู้ไปร่วมพิธีเผาศพหรือไว้อาลัยผู้ตายก่อนทำการเผา หรือเมื่อไปฟังพระสวดอภิธรรมศพ เมื่อกลับถึงบ้านแล้ว ให้ล้างหน้าล้างตาก่อนเข้าบ้าน บางทีนำไปทับทิมใส่ในขันแล้ววกน้ำในขันนั้นล้างหน้า เพื่อความเป็นสิริมงคล บางทีมีคติความเชื่อว่า เมื่อกลับจากงานศพต้องเดินกวานอ้อมไปอ้อมมา เพื่อไม่ให้ผีตามมาถึงบ้านได้ สำหรับเจ้าภาพและลูกหลาน หลังจากทำพิธีเผาแล้ว เมื่อจะเดินทางกลับบ้านต้องกลับรวดเร็วให้ถึงบ้านเลย ห้ามไปแวะที่อื่นผู้ที่ถือรูปของผู้ตายก็เช่นเดียวกันให้นำรูปกลับกลับมารวดเดียวให้ถึงบ้านอย่าแวะกลางทาง แล้วนำรูปไปติดไว้ในที่อันสมควร

หลังเผาศพแล้วมีการเก็บอัฐิ ซึ่งจะทำในวันรุ่งขึ้นหลังจากเผา ต้องเตรียมน้ำอบ น้ำหอม ดอกไม้ รูปเทียน ผ้าขาวสำหรับห่ออัฐิ หลังจากทำพิธีบังสุกุลแล้ว นำอัฐิเก็บไว้ในโกศสำหรับบูชา หรือเก็บไว้ในสถูป หลังงานศพจะทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เช่น ทำบุญ ๗ วัน หรือ ๕๐ วัน หรือ ๑๐๐ วัน หรือทำบุญครบรอบวันตาย และ ในวันสงกรานต์จะทำบุญอัฐิของบรรพชนผู้ล่วงลับเป็นบุญทักษิณานุกทานทุกปี การทำบุญอุทิศส่วน ๑๐๐ วันจะถือว่าสำคัญมาก ในวันนี้ญาติพี่น้องและลูกหลานของผู้ตายจะมาพร้อมกันที่วัด ไม่ต้องใส่ชุดไว้ทุกข์หรือขาวดำอีก

สิ่งของที่ต้องเตรียมก็คือ รูปภาพของผู้ตาย ส่วนใหญ่จะใช้ภาพที่ตั้งหน้าโลง ในช่วงที่ทำพิธีสวดพระอภิธรรมนั่นเอง พร้อมโกศใส่กระดูก นำมาใส่พาน พันสายสิญจน์ที่โกศและรูป ไปวางไว้ในพานข้างพระสงฆ์ รูปที่เป็นประธาน เมื่อได้เวลาซึ่งส่วนใหญ่วงก่อนเพล พระที่นิมนต์ไว้ ๕ รูปจะมาสวดพุทธมนต์ เสร็จแล้วเจ้าภาพจึงถวายจตุปัจจัย พระสวดอนุโมทนา และให้พร เจ้าภาพกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายต่อจากนั้นจึงเลี้ยงอาหารเพลพระ ซึ่งมักนิยมเลี้ยงหมดวัด เสร็จแล้วจึงมีการสวดอนุโมทนาและกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล อีกครั้งหนึ่ง

การเลี้ยงรับรองแขกผู้มางานศพและการเลี้ยงเหล้า

งานศพจะมีกิจกรรมอยู่ตั้งแต่ ตอน ๖ โมงเย็นเป็นต้นไป เพราะเป็นช่วงเวลาที่มิใช่มาฟังการสวดอภิธรรม เจ้าภาพจะต้องเตรียมการ ตั้งแต่การรับพระ เตรียมของบูชา รูปเทียน ดอกไม้ในการไหว้พระรัตนตรัย ในตำบลบ้านตัวจะไม่นิยมเลี้ยงอาหาร จะมีเพียงน้ำดื่ม น้ำเปล่า ไม่มีน้ำอัดลม มีลูกอม เมี่ยงคำ หรือของขบเคี้ยวเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ในตอนกลางวัน จะมีเฉพาะญาติและเจ้าภาพของงานศพเท่านั้น การเตรียมงานจึงมีอาหารพื้นบ้านไว้เลี้ยงญาติหรือเพื่อนบ้านสนิทที่คอยจัดการดูแลงานให้ ในช่วงเช้ามีการ ตักบาตรที่บ้าน หรือหากตั้งศพไว้วัด ก็จะมีทำบุญตักบาตรเข้า ให้คนตาย

จากการพูดคุย กับผู้มาร่วมงานศพ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ในอดีต ย้อนหลังไปประมาณ ๒๐ – ๓๐ ปี แถบละแวกนี้จะตั้งศพไว้อย่างต่ำ ๓ วัน ในช่วงดังกล่าวจะมีการจัดเลี้ยงอาหาร น้ำดื่ม และเหล้า ทั้งกลางวันและกลางคืน จะเริ่มมีคนมางานศพตอนช่วงบ่าย การยกเหล้ามาเลี้ยงแขก ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย นิยมเหล้าขาว ๔๐ ดีกรี เพราะหาง่าย ราคาถูก ผู้หญิงจะดื่มเบียร์แต่จำนวนผู้หญิงมีน้อย เพราะค่านิยมของชุมชนไม่นิยม ผู้หญิงกินเหล้ามาเมา ถือว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี ผู้ชายที่มางาน ไม่ต้องเรียกหาเหล้า เพราะเจ้าภาพจะจัดมาวางไว้ให้พร้อมทั้งน้ำแข็ง โซดา น้ำเปล่า ในช่วงพิธีทางศาสนา สวดอภิธรรม จะงดการดื่มเหล้า แต่หลังจากสวดเสร็จ จะยกพาข้าว (พา หมายถึง โตกที่สานด้วยไม้ไผ่) ถาดกับข้าว ส้มตำ ลาบ ๆ อาหารพื้นบ้านเท่าที่มี มาเลี้ยง ใครใคร่กินก็กิน ใครไม่กินก็นั่งคุยกันเป็นวงมีการเล่นพนัน เช่น ไพ่ ไฮโล น้ำเต้าปูปลา ก้อยเหรียญ (การทอยเหรียญ เป็นการเล่นพนันชนิดหนึ่ง) กลุ่มที่ดื่มเหล้า มักจะเป็นผู้ชายจะนิยมนั่งคุยกันอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพ กลุ่มดื่มเหล้าจะไม่ใช่กลุ่มเล่นการพนัน แต่คนเล่นในวงพนันอาจลุกออกมาดื่มเหล้าร่วมวง เฉลี่ย ๑ คืน จะมีวงพนัน ๒ – ๓ วง วงเหล้าจะมี ๒ – ๓ วง คนที่นั่งร่วมวงรวมแล้วประมาณ ๑๕ – ๓๐ คน แต่หากก่อนกินไปแล้ว จะเหลือเพียง ๑ กลุ่ม ประมาณ ๑ – ๒ คน ที่นั่งยาวถึงเช้าจนกว่าแม่ครัวจะตื่น ลุกมาทำอาหาร

ภาพที่ ๒๖ – ๒๗ เจ้าภาพจะนั่งข้าวเหนียวไว้เพื่อเลี้ยงญาติ และ ผัดเส้นก๋วยเตี๋ยวเส้นกลาง ใส่ซีอิ้วหวาน และน้ำตาล

ภาพที่ ๒๘ ส้มตำอาหารหลัก

ภาพที่ ๒๙ ลาบหมู

ภาพที่ ๓๐ ถ้วย หม้อ อูปรกรณ์ครัว ยืมมาจากวัด

ของแกล้มเหล่านี้ จะมีมะม่วงคดง มะขามเปรี้ยว มะขามหวาน เมี่ยง ถั่วลิสงคั่ว รวมทั้งกับข้าวบางชนิด เช่น ปลาทอด ปลาย่าง ลาบ ส้มเนื้อ แกงบางชนิด เช่น แกงหน่อไม้ แกงปารวมผัก แกงส้มไข่แดง ห่อหมก ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า หมก นิยมหมกหยวก หมกหมู หมกหน่อไม้ หมกยอดผัก ซึ่งไม่สิ้นเปลืองมากนัก เพราะจะกินเหล่านี้เป็นหลัก เพื่ออยู่พูดคุยกันเป็นเพื่อนเฝ้าศพ ในอดีตจะมียาสูบ บุหรี่ เป็นของรับรองด้วย

บางคนบอกว่า กินเหล่านี้เพื่อให้อุ่นร่างกาย เพราะอากาศที่บ้านดู่จะหนาวเย็นในตอนกลางคืนเนื่องจากเป็นหมู่บ้านติดภูเขา การดื่มเหล่านี้จะช่วยได้บ้าง แต่คงไม่ใช่สาเหตุใหญ่ที่ทำให้มีการเลี้ยงเหล้าในงานศพ น่าจะเป็นเหตุปัจจัย ส่วนสนับสนุนเพียงเล็กน้อยให้ยังคงมีธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าอยู่

ปัจจัยหลักคือ เพื่อให้ผู้มาเฝ้าศพอยู่ได้นานในขณะที่ไม่มีงานใด จึงใช้เหล้าเป็นสื่อกลางสำหรับการนั่งคุยกัน

อีกสาเหตุหนึ่งที่น่าสังเกตคือ ผู้วิจัยถามว่า มงานศพกลัวผีไหม เกินกว่ากึ่งหนึ่งของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอบว่า กลัว ยิ่งในสมัยเมื่อยังไม่มีไฟฟ้า ยิ่งน่ากลัว ผู้วิจัยจึงถามว่าเหล้า ช่วยให้กล้า

๓๒

กินแล้วเมา ลืมความกลัวไหม หลายคนหัวเราะและบอกว่า อาจจะเป็นไปได้ แต่มีบางคนว่าไม่เกี่ยวกับถึงจะเมาก็ยังนั่งอยู่เห็นโลงศพอยู่ดี ดังนั้น การกินเหล้าในงานศพ จึงมีความคิด ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อเป็นสื่อกลางสำหรับบุคคลที่อยู่โยงเฝ้าศพในกลางคืน เพราะกลางวันจะไม่มีคนมางานศพ ส่วนใหญ่จะมางานศพในช่วงบ่ายถึงเย็น กลางวันบ้านงานจะมีแต่ญาติ เป็นการใช้เหล้าเพื่อสมาคมระหว่างเฝ้าศพกลางคืนเป็นปัจจัยหลัก

๒. ใช้ดื่มให้คลายหนาว เป็นเหตุปัจจัย ส่วนสนับสนุนเพียงเล็กน้อย

๓. ดื่มเพื่อให้เกิดความกล้า กินแล้วเมา ลืมความกลัวผี (งานศพ) เป็นปัจจัยสนับสนุนที่น้อยที่สุด

๔. อื่น ๆ มีกลุ่มที่ดื่มโดยไม่คิดว่าต้องการดื่มหรือไม่ เมื่อเจ้าภาพยกมาให้ ก็รับไปดื่มตามมารยาท ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่มงานศพช่วงบ่าย – เย็น ไม่ได้อยู่เฝ้าศพกลางคืน

ค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ

เมื่อคำนวณ ค่าใช้จ่ายในการตั้งศพ ๓ วัน เปรียบเทียบในอดีต กับหลังเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าพบว่า ในอดีตรายการค่าเครื่องคิมมากที่สุด ซึ่งไม่ได้หมายถึงเหล้าอย่างเดียว จะมีทั้ง เหล้า เบียร์ น้ำอัดลม โซดา น้ำเปล่าขวด น้ำแข็ง ที่ต้องสั่งมาจากในตัวอำเภอหล่มสัก ในขณะที่ปัจจุบัน ค่าใช้จ่ายจะตกหนักที่ค่าอาหาร เพราะของแพงขึ้น แต่รายการอื่น ๆ ลดลง

ตารางที่ ๓ ประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ ในการตั้งศพ ๓ วัน

รายการ	ค่าใช้จ่ายโดยประมาณ	
	อดีต (ย้อนหลังไป ๕ – ๑๐ ปี ที่แล้ว)	ปัจจุบัน หลังเลิกเลี้ยงเหล้า (พ.ศ. ๒๕๔๖ – ๒๕๕๑)
ค่าอาหาร เครื่องกับข้าว เครื่องครัว ๔ มื้อ และเลี้ยงแขกตลอดวัน กับแก้มเหล้า	วันละ ๓,๕๐๐ – ๕,๐๐๐ บาท รวม ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๐ – ๒๐,๐๐๐ บาท
ค่าเหล้า เบียร์ น้ำอัดลม โซดา น้ำขวด น้ำแข็ง บุหรี่	๑๒,๐๐๐ – ๓,๐๐๐๐ บาท	น้ำเปล่า/น้ำแข็ง ๒,๐๐๐ – ๔,๐๐๐ บาท
ค่าจัดการศพ โลง ดอกไม้ ทำบุญ เลี้ยงพระ การ์ดเชิญ ค่าพานหะ	๘,๐๐๐ – ๑๒,๐๐๐ บาท	ค่าจัดงานศพเหมารวม

ค่าเครื่องเสียง เครื่องไฟ ค่าไฟฟ้า	๒,๐๐๐ – ๖,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๐ - ๑๒,๐๐๐ บาท
รวมขั้นสูง	๖๓,๐๐๐ บาท	๓๔,๐๐๐ บาท
รวมขั้นต่ำ	๒๕,๕๐๐ บาท	๒๗,๐๐๐ บาท

๓๓

๓).กระบวนการเลือกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ

แนวคิดริเริ่ม

จากการสัมภาษณ์ กำนันตำบลบ้านดู่ นายหลักทรัพย์ คำโถม ได้เล่าว่าในอดีต แถบตำบลบ้านดู่จะมีการผลิตเหล้าพื้นบ้านเอง ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องปกติที่จะมีการเลี้ยงเหล้าในงานประเพณีหรืองานอื่น ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน เช่นในงานบุญบั้งไฟ งานสงกรานต์ กำนันได้เห็นว่ามีการดื่มเหล้าในงานศพมาตั้งแต่เมื่อเป็นเด็ก (ปัจจุบันกำนันอายุ ๔๗ปี เกิดเมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๐๘) ซึ่งเป็นภาพที่ตนเองเห็นว่างาน โศกเศร้าไม่ควรจะดื่มเหล้า

นายหลักทรัพย์ ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ มา ๒ สมัย จนกระทั่งเมื่อได้รับเลือกให้เป็นกำนันตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ จึงได้หารือร่วมกับแกนนำของชุมชน เช่น นายนิพนธ์ อินแนน อดีตสมาชิกสภาจังหวัด เพชรบูรณ์ และประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านดู่ เป็นผู้ทำงานด้านพัฒนาชุมชนบ้านดู่มาช้านาน และสาธารสุขตำบล นางจิตรา บุญแจ้ง

กิจกรรมแรกที่ได้รับการยินยอมพร้อมใจจากชุมชน คือ โครงการลดเหล้าเข้าพรรษา โครงการนี้เป็นกิจกรรมที่ภาครัฐ รมรงค์ให้ทำกันทุกหมู่บ้านตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ นายหลักทรัพย์ คำโถม เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ จึงสนับสนุนและผลักดัน โครงการนี้ เป็นหมู่บ้านแรก โดยใช้วัดเป็นสถานที่นัดหมายประชุมชาวบ้าน ประกาศรับอาสาสมัครหลังจากการทำบุญตักบาตรมีฟ้อบ้านเข้าโครงการจำนวน ๓๐ คน เมื่อสิ้นสุดเทศกาลเข้าพรรษามีการมอบเกียรติบัตรให้ผู้ที่ร่วมกิจกรรมจาก นายอำเภอ

ในปี ๒๕๔๘ กำนันหลักทรัพย์ได้ประชุมผู้ใหญ่วillageทั้งหมด ขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเลิกเหล้าให้ต่อเนื่อง แต่จะถูกฟ่งไปกับการละเลิกบุหรี่ ยาเสพติดไปด้วย เนื่องจากอยู่ในกระแสของการต่อต้านยาเสพติด เกิดพระเกียรติในหลวง โครงการงดเหล้าเข้าใจคนที่เน้นในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาเช่นเดิม และต่อเนื่องออกไปถึง วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๘ จัดให้มีการลงนามสาบาน มีผู้ลงนามหมู่บ้านละประมาณ ๕๐ – ๘๐ คน และเมื่อมีผู้งดเหล้าจนสามารถเลิกเหล้าได้ กำนันจะขอให้นายอำเภอมอบเกียรติบัตรใน ที่ประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำเดือนธันวาคม เป็นกุศโลบายอันหนึ่งที่ต้องการให้ ผู้ประสบความสำเร็จเกิดความภาคภูมิใจ และได้รับการยกย่องให้เป็นตัวอย่างตลอดจนสร้างชื่อเสียงให้แก่ผู้ใหญ่วillageที่ดูแลเอาใจใส่ลูกบ้าน สามารถจัดกิจกรรมเลิกเหล้าได้ตามนโยบายของรัฐ ผู้ใหญ่วillageจะได้สนใจใส่ใจกิจกรรมลดละเลิกเหล้าได้ในที่สุด

ระบบการจัดการ การเผยแพร่ข่าว

ในรอบเดือนธันวาคม ๒๕๕๘ ในตำบลบ้านดู่ได้เกิดเหตุการณ์ประจวบเหมาะ ที่ทำให้เป็นจุดหักเหครั้งใหญ่ คือ การตายของผู้ดื่มเหล้าในงานศพที่จัดขึ้นในตำบลบ้านดู่ ๓ ราย ในเวลาไล่เลี่ยกัน ความตายที่เกิดจากพิษภัยโทษของเหล้า จึงปรากฏเห็นเด่นชัด กำนันหลักทรัพย์ คำโถม จึงมี

๓๔

โอกาสเปิดเวทีธรรมะที่วัด ที่บ้านงาน ในการไปร่วมงานศพทุกครั้ง จะต้องใช้ไมโครโฟน กล่าวเสนอความคิดเห็น ชี้แจงให้เห็นโทษของยาเสพติด และเรื่องเหล้า มีพระสงฆ์เจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วยเผยแพร่แนวคิดการ ลด ละเลิกเหล้า กำนันได้ขอการสนับสนุนจากผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านให้ร่วมกัน ตกลงรับหลักการให้งดเหล้าในวันเข้าพรรษา ๑ ช่วงเวลาของปี ๓ เดือน และ หลักการงดเลี้ยงเหล้าในงานศพ ขอความร่วมมือจากที่ประชุมผู้ใหญ่บ้านก่อน ลงมติจัดทำโครงการบ้านดู่ร่วมใจงดเหล้าเพื่อองค์กราชนัย ร่วมกันลดเหล้า ปี ๒๕๕๐ จะนัดหมายประชุมผลักดันไปที่ประชาชน

ภาพที่ ๓๑ การประชุมชาวบ้านที่ใต้ถุนศาลาวัดสว่างราษฎร์สามัคคี เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๐

“ผมใช้วิธีส่งความคิด สื่อคำพูดออกไปทุกครั้งที่ได้ไปงานศพของลูกบ้าน ผมจะต้องไปงานศพของลูกบ้านทุกหมู่ไม่เคยมขาด ยกเว้นมีเหตุจำเป็น พอพระสวดจบ ผมก็จะพูดผ่านไมโครโฟนของงานว่า ขอบุคคลที่เข้าบ้านไม่ยกเหล้ามาต้อนรับผม เพราะถ้าเจ้าบ้านยกเหล้ามาก็เท่ากับดูถูกผม ไม่ให้เกียรติแขก งานโสกเศร้ามีคนตาย ผมจะมาเยี่ยมเยียน มาเคารพศพ ถ้าคิดจะกินเหล้าสรวลเสเฮฮาส่งเสียงอะอะผมจะไปดื่มที่อื่นไม่ใช่ในงานศพ หากคนที่มาต้องการกินเหล้ากำนันก็ขอร้อง คงไม่เหมาะ เพราะการดื่มเหล้ามันทำให้เมา พอเมาก็มีหลากหลายแบบ บางคนก็โวยวาย ดูจะไม่ให้เกียรติเจ้าภาพอีกอย่างถ้าคิดจะกินเหล้าก็มีเวลากินอีกเยอะแยะงานอื่น ๆ นอกจากงานศพ ผมพูดตอกย้ำเรื่องงดเหล้าในงานศพมาตั้งแต่ ปี ๔๖ จนถึง ปี ๕๐ จึงสำเร็จ” กำนันหลักทรัพย์ ให้ความเห็น

“กำนันเขาเริ่มก่อน ที่หมู่ ๗ (บ้านทุ่งนาทอน) เพราะอยากให้ลดรายจ่าย คือเห็นแล้วงานศพสิ้นเปลือง พอทำที่หมู่ ๗ ได้

กำนันก็คิดค่าใช้จ่ายจัดงานศพว่าลดลง ๑-๒ หมื่นเอาเรื่องนี้มาถามในที่ประชุมผู้ใหญ่บ้านด้วยกันว่า ถ้าจะเลิกเหล้าในงานศพทั้งตำบลคงจะยาก ต้องค่อย ๆ ทำ หมู่บ้านไหนอยากจะลองเป็นต้นแบบก่อน เราก็เลยสมัครเป็นหมู่บ้านนำร่อง” นางสุพรรณ ราชิ ให้สัมภาษณ์

ภาพที่ ๓๒ นางสุพรรณ ราชิ ผู้ใหญ่บ้านห้วยนาเลา หมู่ ๕

๓๕

การสร้างข้อตกลงร่วมกัน

การงดเหล้าในงานศพเกิดขึ้นได้พร้อมกันทั้งตำบลบ้านดิว ในปี ๒๕๕๐ โดยผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน รับผิดชอบที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านในการร่วมรณรงค์ โดยใช้ เป้าหมายรวมใจถวายเป็นพระราชกุศล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาส พระชนมายุ ๘๐ พรรษา เป็นจุดเริ่มต้น แต่ละหมู่บ้าน นำเรื่องนี้ไปประชุมลูกบ้านของตนให้แล้วเสร็จภายในเดือนมกราคม ๒๕๕๐ ซึ่งโดยปกติตำบลบ้านดิวจะมีการประชุมเวทีประชาคมของแต่ละหมู่บ้าน ในวันที่ ๒,๓ ของต้นเดือนทุกเดือน

การประชุม จะจัดขึ้นที่วัดหรือศาลากลางบ้าน หอประชุมโรงเรียน แล้วแต่สะดวก มีประธานประชาคมที่หมู่บ้านได้แต่งตั้งไว้ บุคคลนี้จะเป็นกรรมการหมู่บ้านที่ทำหน้าที่จัดประชุมประชาคมเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ หรือต้องการลงมติความเห็นของชุมชน เช่น การจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านเป็นต้น กลุ่มประชาคมต้องเตรียมเก้าอี้ โต๊ะ เครื่องเสียง น้ำดื่ม และเอกสารลงชื่อ เพื่อใช้ในการประชุม มีการแจ้งกันทางเครื่องขยายเสียงของวัด คลื่นวิทยุชุมชนในตำบลบ้านดิว และบอกตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

เนื้อหาในการจัดเวทีประชาคม มี ๓ ประเด็น

๑. เป้าหมายทางราชการ /ตำบลบ้านดิว ลด ละ เลิก อบายมุข ยาเสพติด ในการรวมใจถวายเป็นพระราชกุศล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาส พระชนมายุ ๘๐ พรรษา

๒. โทษของเหล้า บุหรี่ ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเสียทรัพย์สิน ความจำเป็นที่จะต้อง ลด ละ เลิก เหล้า บุหรี่

๓. คุณธรรม จริยธรรม ที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคล และผลดีด้านอื่นๆ เช่นการลดรายจ่ายของเจ้าภาพงานศพ ลดลง ๒๐,๐๐๐ – ๓๐,๐๐๐ บาท

เมื่อทุกหมู่บ้านจัดเวทีประชาคม และลงมติแล้ว จึงเริ่มดำเนินโครงการบ้านดิวรวมใจเทิดไท้องค์ราชันย์ร่วมกันลดเหล้า ปี ๒๕๕๐

ภาพที่ ๓๓ – ๓๔ ประชุมลงมติของหมู่ ๕ บ้านหัวนาเถา วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๐

๓๖

โครงการบ้านดีร่วมใจเทิดไท้องค์ราชันย์ร่วมกันลดเหล้า ปี ๒๕๕๐

- หลักการ ลดเหล้าเพื่อถวายพ่อหลวง เนื่องในวโรกาส พระชนมายุ ๘๐ พรรษา
- เป้าหมาย ประชาชนทุกหมู่บ้าน กลุ่มผู้ดื่มเหล้าที่สมัครใจ ไม่จำกัดจำนวน
- ระยะเวลา ดำเนินการครบทุกหมู่บ้านเมื่อ วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๐
- วิธีการ จัดเวทีประชาคม ลงมติไม่ดื่มเหล้า ในวันพระ ไม่ดื่มเหล้าในวัด ไม่ดื่มเหล้าในงานศพ จัดทำประชาคมแต่ละหมู่บ้าน สร้างเป็น “มาตรการปลอดเหล้าในงานศพ”

ภาพที่ ๓๕ แผ่นป้ายโครงการบ้านดีร่วมใจเทิดไท้องค์ราชันย์ร่วมกันลดเหล้า ปี ๒๕๕๐
ทุกหมู่บ้านพร้อมดำเนินการทั้ง ตำบล เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๐

ภาพที่ ๓๖ แผ่นป้ายของ บ้านห้วยนาเลา หมู่ ๕ เริ่มกิจกรรมตั้งแต่วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๐

๓๓

ตัวอย่างการลงมติเวทีประชาคม

มติเวทีประชาคม หมู่ ๗ บ้านทุ่งนาทอน เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๐

๑. ไม่ให้มีการดื่มสุราในงานศพ
๒. ไม่ให้มีการสูบบุหรี่ในงานศพ
๓. ไม่ให้มีการสูบบุหรี่ในที่ชุมชน (มีคนอยู่ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป)
๔. ร้านค้าในหมู่บ้านปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด
๕. ร้านค้ายินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในการไม่จำหน่ายบุหรี่(ขอขายที่มีอยู่เดิมให้หมดก่อน)
๖. จัดให้มีลานกีฬาในหมู่บ้าน
๗. จัดตั้งกลุ่มทำความดีถวายพ่อหลวง
๘. มีการรณรงค์เรื่องเหล้าหรืออย่างต่อเนื่อง

มติเวทีประชาคมหมู่ ๑๑ บ้านป่าแกครือ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๐

๑. งานศพไม่ให้มีเหล้า
๒. ที่ประชุมไม่ให้มีวันบุหรี่
๓. ผู้ใหญ่เป็นแบบอย่าง
๔. ให้ความรู้แก่คนที่ดื่ม และสูบ

มติเวทีประชาคมหมู่ ๑๐ บ้านหนองผือ เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๐

๑. งานศพไม่มีเหล้า
๒. เด็กเยาวชนและผู้สูบ ดื่มควรได้รับความรู้อันตรายของเหล้าและบุหรี่
๓. เมื่ออยู่รวมกลุ่มกัน ไม่ให้สูบบุหรี่ใส่กัน หากสูบให้ไปสูบที่ไม่มีคน

๔.ควรมีกิจกรรมรณรงค์ในตำบลในวันสำคัญ ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ
มติเวทีประชาคมหมู่ที่ ๔ บ้านทุ่ง เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๐

๑. ให้งดเหล้าในงานศพ
๒. อยากรให้มีป้ายเลิกเหล้าบุหรีที่ติดทุกหลังคาเรือน
๓. ไม่อยากให้มีการเล่นพนันในงานศพ
๔. ไม่ขายสุราและบุหรีให้เด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี

กิจกรรมขั้นตอนต่อไป คือ เมื่อมีงานศพเกิดขึ้นบ้านใด ชุมชนจะแบ่งงานกันทำอย่าง
พร้อมเพรียงกัน มีอาสาสมัครของชุมชน นำป้ายที่ชุมชนจัดทำขึ้นตามมติเวทีประชาคม มาตั้งหรือ นำมา
แขวนหน้างานศพ เพื่อเตือนสติให้เจ้าภาพ และแขกที่มาร่วมงานไม่ให้ดื่มเหล้า

๓๘

ภาพที่ ๓๗ แผ่นป้ายแบบตั้ง แสดงข้อความ
“เพื่อเป็นการเคารพดวงวิญญาณของชาวชนม้ พวกเราชาวบ้านจะไม่ดื่มเหล้าในงานศพ”

ภาพที่ ๓๘ ป้ายแบบแขวน เพื่อประกาศให้ทราบว่าเป็นงานศพปลอดเหล้า

๔). ผลกระทบต่อชุมชนหลังการดำเนินกิจกรรมงดเหล้าในงานศพ

จากการสัมภาษณ์ เจ้าภาพงานศพ ผู้มาร่วมงานญาติของผู้ตาย ญาติของเจ้าภาพงาน
ให้ความคิดเห็น การงดเหล้าในงานศพเกิดประโยชน์กับตนหลายด้าน คือ

๑. ลดค่าใช้จ่ายจากการซื้อเหล้ามาเลี้ยงแขก เหล้าที่ซื้อมีทั้งเหล้าแดง (เช่นแม่โจง)
และเหล้าขาว ๔๐ ดีกรี มีเบียร์ (ยี่ห้อช้าง, อาซา) ผสมมาบ้างไม่มาก ๑ ลัง เมื่อสั่งเหล้า ร้านค้าก็จะฝาก
น้ำอัดลม เช่น เป๊ปซี่ โค้ก แพนต้าฯ และต้องซื้อน้ำแข็งมาเป็นถังแช่ รวมทั้งซื้อน้ำเปล่าขวด โขด
มาผสมเหล้า และเลี้ยงน้ำเปล่าแขกตามปรกติ การเลี้ยงเหล้าแขกต้องสั่งซื้อของคบเคี้ยว เช่น ถั่ว
ปลาหมึกซอง หรือ ต้องทำลาบ ต้ม (กับแก้ม) มาต้อนรับแขก ประมาณค่าใช้จ่าย ตกงานละ ๑๐,๐๐๐
- ๓๐,๐๐๐ บาท แล้วแต่งานนั้นจะตั้งศพ ไว้นาน หรือจัดงานศพใหญ่มากน้อยเพียงใด หากงานศพนั้น

๓๕

เจ้าภาพเป็นที่รู้จักในชุมชน การเลี้ยงแขกก็จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายถึง ๔๐,๐๐๐- ๕๐,๐๐๐ บาทเฉพาะค่า
เหล้า เบียร์ และน้ำอัดลม

เจ้าภาพงานศพรายหนึ่งให้สัมภาษณ์ เมื่อถูกถามว่ารู้สึกอย่างไรกับการจัดงานศพงดเหล้า

“ดี ดีกว่าแต่เก่าหลาย แต่เก่าคั้นบ้านได้มีคนตาย ก็ต้องไปซื้อเหล้าที่ในเมือง
บ้านเขาจะมีฮ้านใหญ่ๆ ต้องไปซื้อในหล่มพูน พอซื้อเหล้าเพิ่นก็เอาเบียร์
น้ำเป๊ปซี่มานำ งานได้บ่เลี้ยงเหล้าเพิ่นว่างานนี้ **จีฮ้าย**แท้ ถ้าเลี้ยงเหล้า
เมิดเงินหลายอยู่ เป็นหมื่นสองหมื่นพูนนะ”

เจ้าภาพรายนี้รู้สึกดีที่งดเหล้า เพราะแต่เดิมจะจ่ายเงินมากถึง หมื่น - สองหมื่น โดยซื้อ
เหล้าต้องเข้าไปสั่งในตัวอำเภอหล่มสัก อยู่ห่างประมาณ ๘ กิโลเมตร เพราะในบ้านตัวไม่มีร้านค้าใหญ่ๆ
พอที่จะรับความต้องการสินค้าชนิดนี้จำนวนมาก ๆ ได้ สมัยก่อนถ้าเจ้าภาพไม่มีเหล้า หรือปฏิเสธแขกที่
เอ่ยปากขอเหล้า จะถูกแขกที่ขบเคี้ยวต่อว่า ด้วยคำพูด “**จีฮ้าย**” คำว่า **จีฮ้าย** หมายความว่า ดูไม่ดี ไม่
เหมาะสม แยะมาก อาจตีความไปถึงจีเหนียว ต้อนรับไม่ดี จัดงานไม่รู้จักรธรรมเนียม เจ้าภาพจะต้อง
รักษาหน้าตนเองโดยการไม่ปฏิเสธหากมีแขกมางานเรียกร้องขอ

ภาพที่ ๓๕ ปัจจุบัน เจ้าภาพงานศพ ซื่อเฉพาะน้ำเปล่า กับน้ำแข็ง ไม่มีแม่กระท่งน้ำอัดลม

๒. ประชาชนในตำบลได้พัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนสามารถพึ่งตนเอง เกิดการยกระดับในด้านความรู้สึกชื่นชมในความดีที่ตนเองได้ทำ ภูมิใจตนเองที่เป็นคนมีเกียรติ ไม่มีอบายมุข ชาวบ้านหลายคนที่ได้ร่วมงานศพได้เล่าว่า คนบ้านคือรู้สึกภูมิใจที่หมู่บ้าน ตำบลของตน เป็นที่รู้จัก และถูกกล่าวขานในสิ่งที่ดี ๆ โดยเฉพาะ เป็นหมู่บ้านก้าวหน้า มีความสามัคคีกันในการสร้างชุมชนให้ปลอดอบายมุข มีสิ่งแวดล้อมดีไม่มีผู้ใหญ่ค่อมเหล่าให้เด็กเห็น ร้านค้าก็จำหน่ายอย่างถูกต้อง ตามกฎหมาย งานศพก็สะอาดไม่มีน้ำเมา หมู่บ้านอื่น ตำบลอื่น ๆ พวกเขามาดูงานการพัฒนาชุมชนของบ้านตัว แม่กระท่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับประเทศ ต่างประเทศก็มาเยี่ยมชมหมู่บ้านตัว

๔๐

โครงการลดเหล้าในงานศพ เป็นโครงการที่สร้างความภาคภูมิใจระดับตำบล แต่การลดเหล้าได้ของตัวบุคคลที่ตั้งใจลดเหล้า ถวายในหลวง ยังมีความรู้สึกภูมิใจตนเอง

ภาพที่ ๔๐ คณะกรรมการประกวดหมู่บ้านดีเด่นจังหวัดเพชรบูรณ์เดินทางมาเยี่ยมชมกิจกรรมปลอดเหล้าในงานศพของตำบลบ้านตัว ณ วัดสว่างราษฎร์สามัคคี เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๑

ภาพที่ ๔๑ กลุ่มลูก ๆ ของคุณพ่อ/คุณแม่เลิกเหล้า ในงานตักบาตรเทโวโรหณะ

(ช่วงออกพรรษา) แสดงกระทู้เงินที่เกิดจากการงดเหล้า

ภาพที่ ๔๒ เข้าร่วมกิจกรรมระดับจังหวัด ในปี ๒๕๕๑

๔๑

“ผมดื่มเหล้าประจำ แต่พอมีโครงการงดเหล้าเข้าพรรษา และปลอดเหล้าในงานศพ เพื่อทำความดีถวายในหลวง ผมจึงเข้าโครงการ ภูมิใจเพราะมีเงินเหลือ ทางสาธารณสุขเขาจัดกิจกรรมหยอดกระทู้งดเหล้าเข้าพรรษา” คุณพ่อผู้มีลูกเรียนมัธยม ๑ คน ประถม ๑ คน กล่าวถึงความภูมิใจ

“กำนันเขาเอาจริง มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านถือกระป๋องเบียร์เขาไปงานศพ แยกบอกให้ผู้ช่วยลาออกไปเลย เป็นผู้นำเขาแต่ไม่ทำตามมติประชาคมของหมู่บ้าน ทำให้พวกลูกบ้านรู้สึกว่าจะต้องเป็นคนรักษาสัจจะ พูดอะไรไปแล้วยอมรับมติดันแล้ว” ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งเล่าให้ฟังถึงพฤติกรรมของชุมชนที่มีต่อคนที่ทำผิดมติ จะมีการควบคุมกันเอง และทุกคนมีจริยธรรมเกิดขึ้น คือ เรื่องการรักษาสัจจะที่ให้ไว้ต่อกันในเวทีประชาคม

“ชาวบ้านสามัคคีกันมากขึ้น มีการรวมกลุ่มโรงศพ เริ่มที่บ้านห้วยนาเลาหมู่ ๕ มีสมาชิก ๑๒๐ หลังคาเรือน จะเก็บเงินหลังคาละ ๑๐๐ บาทเพื่อนำเงินไปช่วยเหลือบ้านงาน และกลุ่มดังกล่าวรับจ้างจัดงานศพ ตั้งแต่ ทำโลงศพด้วยฝีมือช่างในหมู่บ้าน ไม่ต้องไปซื้อจากภายนอก จัดดอกไม้ที่บ้านงาน จัดดอกไม้ที่เมรุ จัดหารถเคลื่อนย้ายส่งศพไปป่าช้า นิมนต์พระรับส่งพระมาสวดที่งาน ถ้าเจ้าภาพต้องการให้จัดหาอาหารเครื่องดื่ม ก็จัดให้ ทำทุกอย่างที่เป็นภาระของเจ้าภาพ หากเจ้าภาพต้องการแบบไหนก็จะคิดราคากันเอง ราคา ๑๐,๐๐๐ บาท มีของชำร่วย ๒๐๐ ชิ้น ถ้าต้องการงานศพที่ประดับดอกไม้สด ตลอดงาน จะคิดราคา ๑๒,๐๐๐ บาท รับจัดงานนอกตำบลจะคิดเพิ่มเป็นราคา ๑๕,๐๐๐ บาท นอกจากนั้นยังรับบริการจัดทำพวงหรีดด้วย สามารถโทรสั่งได้ กลุ่มโรงศพมีเป้าหมายหลักช่วยเหลือชาวบ้าน ให้สามารถจัดงานศพได้ในราคาถูก บางบ้านยากจนไม่มีรถเคลื่อนย้ายศพไปป่าช้า

ทางกลุ่มจะประสาน จัดหาอำนวยความสะดวกเจ้าภาพไม่ต้องกังวล เป็นการแสดงน้ำใจช่วยเหลือกัน
อาจได้กำไร ภาพที่ ๔๓ พวงหรีดฝีมือ กลุ่มโรงศพหมู่ ๕

บ้างเล็กน้อย ก็จะเก็บเป็นทุนสำรอง จะมีการขายออกไปให้บริการทั้งตำบล และข้ามไปตำบลอื่น เพื่อ
เน้นการประหยัดและพึ่งตนเอง ซึ่งแต่เดิมจะต้องสั่งซื้อดอกไม้จากในตลาดอำเภอหล่มสัก ชื่อโรงในตลาด
พวงหรีดก็สั่งจากตลาด เงินก็ไปอยู่ที่ตลาด แต่ทำกันเอง เงินหมุนเวียนอยู่ในชุมชน เกิดเครือข่ายการ
จัดทำพวงหรีด ในอนาคตจะมีกลุ่มปลูกดอกไม้ ช่วงไม้ในหมู่บ้านก็มีงานทำ มีรายได้จากการใช้ฝีมือทำ
โลง การรวมกลุ่มกันทำให้มีความสามัคคี เสียสละ และต้องมีคุณธรรมซื่อสัตย์ ไว้วางใจกัน เป็นผลที่
เกิดขึ้นจากโครงการจดเหล่าในงานศพที่เห็นผลชัดเจน” นางสุพรรณ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ ในฐานะ ๑ ใน
แกนนำสมาชิกกลุ่มโรงศพ ได้เล่าให้ฟัง พร้อมทั้งพาไปดูพวงหรีดที่กลุ่มจัดทำ พวงหรีดราคา ๓๐๐ –
๕๐๐ บาท

๔๒

ปฏิกิริยาของกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากการจดเหล่าในงานศพ

เมื่อผู้วิจัยถามผู้ร่วมงานและเจ้าภาพรายหนึ่งว่า เคยมีคนด่าเขามางานศพแล้วมาขอ
เหล่าด้อมใหม่ ได้คำตอบว่า มี และเจ้าภาพ ก็หาเหล่าให้เขาตามมารยาท แต่คนที่มาด้อมจะเป็นขี้เมาประจำ
หมู่บ้าน ซึ่งมีไม่กี่คน แรก ๆ ที่เริ่มโครงการจดเหล่าในงานศพ จะมาขอด้อม แต่เมื่อนั่งด้อมในงาน จะถูก
ชาวบ้านด้วยกันมองอย่างไม่พอใจ บางคนก็จะเข้าไปบอกว่าให้ไปด้อมที่อื่นนอกงานศพ ในระยะต่อมาก็
จะไม่กล้าเข้ามาขอเหล่าและด้อมในงานอีกต่อไป อันเป็นการควบคุมทางจริยธรรมอย่างหนึ่งในสังคม
ชนบทที่ชุมชนได้ตกลงเป็นมติแล้ว

นอกจากนั้น ยังได้รับการยืนยันจากผู้จัดงานศพว่า เดิมนั้นแม้แต่แม่ครัว ก็ไม่ต้องเลี้ยง
เหล่าเบียร์ ในสมัยก่อน กลุ่มแม่ครัวทำอาหารเลี้ยงหลังการสวดศพ หรือมาช่วยทำครัวตลอดงานเพื่อเลี้ยง
แขกที่มาเยี่ยมเคารพศพ ช่วงกลางวัน หรือเย็น เคยต้องซื้อเบียร์ เหล้าขาว มาเลี้ยง เมื่อเกิดธรรมเนียม
จดเหล่า ทำให้ไม่ได้ไปซื้อเหล้ามากกักตุนไว้ แม่ครัวจึงไม่มีเหล่าด้อมโดยปริยาย แต่ทั้งนี้กลุ่มแม่ครัวเอง
ก็ไม่เรียก ร้องให้เจ้าภาพจัดมาให้

สิ่งที่มาแทนเหล่า คือ ขนม ลูกอม เมี่ยง ขนมพื้นบ้าน เช่น ข้าวต้มมัด หรือผลไม้
พื้นบ้าน กล้วย มะพร้าว มะม่วงดอง มะขาม ส้ม ฝรั่ง ตามแต่จะมี นอกจากไม่มีเหล่าแล้ว ยังไม่มี
น้ำอวดลมอีกด้วย แต่จะ ด้อมน้ำชา กาแฟ โอวัลติน ซึ่งเจ้าภาพก็จะเลือกว่า เป็นแขกที่มีความสำคัญระดับใด
ควรนำอะไรมารับรอง ในปัจจุบัน การเลี้ยงอาหารหลังฟังสวดอภิธรรมนั้น หากเจ้าภาพมีฐานะดี นิยม
เลี้ยงข้าวต้ม ราดหน้า กระจ่างปลา ในส่วนบ้านที่ยากจน ก็จะยกพาข้าว อาหารพื้นเมืองมาเลี้ยง และ
เลิกยาสูบไปด้วย อันเป็นผลพวงจากการเลิกยาเสพติด (รวม เหล้าและบุหรี่)

จากการพูดคุยกับพระภิกษุใน วัด ๒ แห่ง ในประเด็นการได้รับผลกระทบ และแนวโน้ม
ความเป็นไปได้ของการเลิกเหล่า ท่านได้ประมาณกลุ่มคนในชุมชน แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ดื่มเป็นประจำทุกวัน ดิดเหล้า เม้าประจำวัน ชุมชนจะเรียกว่า พวกดาว
หมายความว่า สุขยอดขี้เมา สุขยอดนักดื่ม มีจำนวนไม่มากนัก หมู่บ้านละ ๒ – ๓ คน

กลุ่มชอบดื่ม ดื่มเมื่อมีโอกาสสำคัญ แต่ไม่ใช่กลุ่มดิดเหล้า กลุ่มนี้จะมีจำนวนประมาณ
ไม่เกินร้อยละ ๗

กลุ่มไม่ชอบดื่ม แต่ก็ดื่มได้ มากที่สุดร้อยละ ๘๐ – ๘๗

กลุ่มที่ไม่ดื่มเหล้าโดยเด็ดขาด มีจำนวนน้อยไม่เกิน ร้อยละ ๕

กลุ่มที่ ๑ พวกดาวจะไม่เลิกเหล้า แต่ไม่ไปดื่มในงานศพ เพราะถูกชุมชนตำหนิ
กลุ่มชอบดื่ม เป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มดื่มต่อไป เลิกเหล้ายาก แต่อาจจะมียางคนที่หยุดดื่มเพราะ
สภาพแวดล้อมของชุมชนไม่เอื้อให้หาเหล้าดื่มได้ง่าย ๆ อีกต่อไป เนื่องจากร้านค้าที่ร่วมลงมติประชาคม
ว่าจะปฏิบัติตามกฎหมาย ดังเช่นที่หมู่ ๗ กลุ่มที่ไม่ชอบดื่ม จึงเป็นกลุ่มที่เป็นเป้าหมายมีแนวโน้มจะเลิก

๔๓

เหล้าโดยเด็ดขาดในอนาคต เพราะยอมรับมติชุมชนกอบปรักกับอุปนิสัยส่วนตัวไม่ชอบดื่ม ส่วนกลุ่ม
สุดท้ายมีแนวโน้มว่าจะไม่ก้าวต่อไปเป็นกลุ่มดื่มเหล้า เพราะค่านิยมของชุมชนได้เปลี่ยนเป็น สังคมของ
การละ เลิก งดเหล้า บุหรี่ผู้ที่ดำเนินตามค่านิยมใหม่จะได้รับการยกย่อง ซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นใน
ชุมชนในระยะยาวต่อไป อันมาจากจุดกำเนิดการงดเหล้าในงานศพ นั่นเอง

การงดเหล้าในงานศพของชุมชน ถูกยกให้เป็นค่านิยมใหม่ที่พึงประสงค์ของสังคม
ชุมชนบ้านดิว มีการตอกย้ำว่าค่านิยมนี้เป็นสิ่งที่ดี ต้องยึดถือต่อไป โดยการมอบทรัพย์สินสนับสนุน
ช่วยเหลือเจ้าภาพงานศพ จาก องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดิว เป็นเงินจำนวน ๓,๐๐๐ บาท

๑. เกิดการตื่นตัวด้านสุขภาพ เมืองดเหล้า งดบุหรี่ ซึ่งแต่เดิมบ้านดิวมีการตั้งกลุ่ม
ผู้สูงอายุ มีการเน้นเรื่องกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี พบปะกันทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความสุข
ต่อมาเมื่อมีการงดเหล้า งดบุหรี่ สาธารณสุขตำบลได้เข้ามาช่วยให้ความรู้สร้างเครือข่ายงดเหล้าเข้าใจตน
เกิดเครือข่ายชมรมผ้าขาวน้อย เป็นการรวมกลุ่มเด็กอายุไม่เกิน ๑๘ ปี เพื่อทำประโยชน์แก่ชุมชน โดยมี
เป้าหมายหลักไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นเกมส์

ภาพที่ ๔๔ ชมรมผ้าขาวน้อย มาจากเยาวชน

ภาพที่ ๔๕ มีการรวมกลุ่มผู้ที่รักสุขภาพ สร้าง

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

อุปกรณ์ออกกำลังโดยใช้ของพื้นบ้าน ในภาพเป็น
กะลามะพร้าวฝัดพื้นดินสำหรับเดินเหยียบเพื่อ
นวดฝ่าเท้า

ชมรมผ้าขาวน้อย มีสมาชิกประมาณ ๗๐ คน พบปะกลุ่มกันที่วัดทำกิจกรรมพัฒนาวัด
เป็นผู้สอดส่องดูแลเยาวชนด้วยกันเพื่อมิให้ตกเป็นทาสยาเสพติด เฝ้าระวังทางสังคมอย่างต่อเนื่อง หากมี
ข้อผิดพลาด เหตุการณ์น่าสงสัย กลุ่มผ้าขาวน้อย จะรายงานตรงที่ผู้ใหญ่บ้านได้ทันที

ชมรมคนบวชใจลดเหล้าเข้าพรรษา เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ขยายเครือข่ายไปสู่ระดับอำเภอ
เครือข่ายชมรมลดเหล้า อำเภอหล่มสัก ร่วมกับจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ดำเนินการจัดตั้ง
ชมรมลดเหล้าเข้าพรรษา ปี ๒๕๕๑ โดยแบ่งกลุ่มเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๔๔

๑. กลุ่มข้าราชการสำนักงานสาธารณสุขอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

โดยท่านสาธารณสุขอำเภอหล่มสัก ได้ประกาศให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกแห่ง สมัครเข้าร่วมชมรมคน
บวชลดเหล้าเข้าพรรษาทุกแห่ง จำนวน ๓๐ แห่ง ตั้งแต่วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑ เป็นต้นไป จนถึง
วันออกพรรษา มีเจ้าหน้าที่ส่งใบสมัครเข้าร่วมจำนวน ๓๐ คน(แห่งละ ๑ คน)

๒. กลุ่มผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต.) เจ้าหน้าที่
สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านดิ้ว และแกนนำชุมชน ตำบลบ้านดิ้ว อำเภอหล่มสัก จังหวัด-เพชรบูรณ์
กลุ่มผู้นำชุมชน อบต.และแกนนำชุมชน และเจ้าหน้าที่สถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านดิ้ว รวมทั้งคณะครูใน
โรงเรียนในเขตตำบลบ้านดิ้ว จากการปรึกษาหารือและประชุมกลุ่มแกนนำในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย
กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ อสม. จำนวน ๘๐ คน ส่งใบสมัครสมาชิก
ชมรมคนบวชใจลดเหล้าเข้าพรรษา แต่งตั้งคณะกรรมการ โดยมี

นายมนูญ ราชศรี ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดิ้ว เป็นประธานชมรม

นายหลักทรัพย์ คำโสม กำนันตำบลบ้านดิ้ว เป็นรองประธาน

นายสำเร็จ บุญแจ้ง นักวิชาการสาธารณสุข ๗ เป็นคณะกรรมการและผู้ประสานงาน

ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน

เป็นผู้ประสานงานหมู่บ้าน

ทุกคนตั้งคำปฏิญาณตนในการงดเหล้าเข้าพรรษา งดสูบบุหรี่และเข้มงวดงดเหล้าเข้าพรรษา สมาชิกกลุ่มร่วม
กิจกรรมในวันแม่แห่งชาติ ทำความดีเพื่อแม่และพ่อหลวง ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๑
ณ ลานอเนกประสงค์องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดิ้วช่วงเช้าทำบุญตักบาตร อาหารแห้ง ช่วงคำพิธิ
ถวายพระพร มีผู้สนใจสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมเพิ่ม สมาชิกที่สามารถงดเหล้าเข้าพรรษาสำเร็จ
จะได้รับมอบเกียรติบัตรงดเหล้าเข้าพรรษา ประจำปี ๒๕๕๑ จากนายอำเภอหล่มสัก

ภาพที่ ๔๖ – ๔๗ บวงสรวงเจ้าที่ และการสาบานตนเลิกยาเสพติด งดเหล้า เลิกบุหรี่
กิจกรรมในวันแม่แห่งชาติ ทำความดีเพื่อแม่และพ่อหลวง ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๑
ณ ลานอเนกประสงค์องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดู่

๔๕

๔.๒ สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกกรรมนิยมเหล้าในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านดู่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งตอบคำถามหลัก ๒ ประการ ประการที่ ๑ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกกรรมนิยมเหล้าในงานศพ มีแนวคิด ระบบการจัดการ การเผยแพร่ข่าว การสร้างข้อตกลงร่วมกัน อย่างไร

ประการที่ ๒ การเลิกกรรมนิยมเหล้าในงานศพ มีผลอย่างไรต่อชุมชน โดยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเฉพาะการงดเหล้าในงานศพในเขตตำบลบ้านดู่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จากเจ้าภาพที่จัดงานศพ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๑ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

แนวคิดในการเลิกกรรมนิยมเหล้าในงานศพ ของตำบลบ้านดู่ เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ และสามารถดำเนินการได้พร้อมกันทั้งตำบล ในวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๐ เกิดจากการหารือของผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีความคิดเห็น ที่ตระหนักถึงปัญหา โทษของเหล้า และความไม่เหมาะสมที่จะมีการดื่มเหล้าในงานศพ

จากการศึกษาสามารถอธิบายให้เห็นถึงวิธีการดำเนินงานร่วมกันของชุมชนในการเลิกกรรมนิยมเหล้าในงานศพ โดยมี เงื่อนไข และสาเหตุแวดล้อม คำนี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าภาพ แยกผู้มาร่วมงาน การยึดถือประเพณีและการยอมรับกฎใหม่ของชุมชน โอกาสความยั่งยืนของกรรมนิยมหรือกฎใหม่ ดังนี้

วิธีการดำเนินงานร่วมกันของชุมชน

๑. ผู้นำเป็นแกนนำความคิด เกิดจากการตระหนักในบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านดู่ และได้รับความร่วมมือให้การสนับสนุน จาก

สาธารณสุขตำบล พระภิกษุ สมาชิก อบต. ในการให้ความรู้ทางวิชาการ และ คุณธรรม ซึ่งประเด็น ปัญหาของการดื่มเหล้าในงานศพ

๒. ชุมชนเลือกใช้เวทีประชาคม เป็นกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อถกประเด็นที่ชุมชน เป็นเจ้าของธรรมเนียมการเลี้ยงเหล้าในงานศพ ดังนั้นทุกคนมีสิทธิในความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ทุกคนสามารถออกเสียง ออกความคิดเห็น โต้แย้งเพื่อให้ได้ข้อตกลงอย่างเท่าเทียมกัน โดยกระบวนการ มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง วัดได้จาก ๕ ประเด็น

- คนที่มาเข้าร่วมในเวทีประชาคมนั้นต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับการงดเหล้าในงานศพ
- ผู้ที่เข้าร่วมในเวทีประชาคมที่มาทุกคนนั้นมีประเด็นร่วม หรือรู้สึกว่าคุณเองเป็น เจ้าของประเด็นหรือปัญหาที่จะคุยกัน หรือจะจัดการร่วมกัน

๔๖

- สิ่งที่คุณเข้าร่วมรู้สึกว่าคุณเองมีประเด็นร่วม และเป็นเจ้าของประเด็น/ปัญหาที่จัดการ ร่วมกัน ก็คือ ทุกบ้านเคยไปร่วมงานศพ บางคนเป็นเจ้าของงานศพ บางคนเป็นคนดื่มเหล้า บางคน เป็นเจ้าของร้านค้าที่จำหน่ายเหล้า – บุหรี่ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ
- ชาวบ้านที่เข้าร่วมในเวทีประชาคมที่จัดขึ้น เคยริเริ่มและร่วมแสดงความรักชอบใน ประเด็นดังกล่าวก่อนหน้าที่จะเข้าร่วมในเวทีประชาคมมาบ้างแล้ว จากการที่แกนนำชุมชนส่งสื่อ ความคิดโทษของเหล้า ภาระรายจ่ายของเจ้าภาพงานศพ ผ่านทางวัด การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ตลอดจนจากเจ้าหน้าที่รัฐ และในเวทีอื่น ๆ ของหมู่บ้านตลอดระยะเวลา ๓ ปี บางคนเป็นกลุ่มที่เคย เข้าร่วมกิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา เครือข่ายงดเหล้าเข้าใจตน
- คนที่เข้าร่วมในเวทีประชาคม รู้ว่าเขาต้องการอะไร สามารถบอกสิ่งที่เขาคาดหวังว่า ควรจะเกิดในการขับเคลื่อนประเด็นนี้

การเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพของชุมชน จึงกล่าวได้ว่าใช้หลักการความเป็น เจ้าของ สิทธิในการเป็นเจ้าของประเพณี มีสิทธิที่จะยกเลิกหรือคงอยู่นั่นเอง

เงื่อนไข และสาเหตุแวดล้อม

การเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ สำเร็จได้เพราะมีเงื่อนไข และสภาพแวดล้อมที่ เอื้ออำนวย หลายประการ คือ

๑. เป็นระยะเวลาที่เหมาะสมที่ทางราชการมีนโยบายสร้างเครือข่ายต่อต้านยาเสพติดและ เชิญชวนชาวไทยทั่วประเทศทำความดีเพื่อถวายในหลวง ในวโรกาสทรงมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ทางฝ่ายปกครอง กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบต. ของตำบลบ้านดู่ จึงใช้กุศโลบายรวมใจชุมชนเพื่อทำ ความดีในโอกาสนี้ โดยไม่มีใครปฏิเสธได้ เพราะทุกคนจงรักภักดี เทิดทูนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๒. เหล้า มีราคาสูงขึ้น การจำหน่ายยุ่งยาก มีกฎหมายที่บังคับการจำหน่าย การดื่มได้เฉพาะบุคคลบางกลุ่มอายุ จำหน่ายได้ในบางจุดของพื้นที่ และดื่มได้เฉพาะในบางพื้นที่ เช่น ห้ามดื่มในวัดเป็นต้น จึงเป็นเงื่อนไขอีกด้านหนึ่งที่ทำให้ไม่เกิดการส่งเสริม สนับสนุนการดื่มอย่างโจ่งแจ้งเช่นที่เคยเป็นมา

๓. การรับรู้ข่าวสารของชุมชน มีหลายช่องทาง จนไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เหล้ามีโทษต่อร่างกายของมนุษย์ การรับรู้ข่าวสารจึงทำให้บางกลุ่ม บางคนไม่สนใจที่จะดื่มเหล้า และไม่เห็นความจำเป็นในการต้องเลี้ยงเหล้าในงานศพ หรือแม้แต่ในงานประเพณีอื่นๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ ชุมชนรับรู้ข่าวสารทางโทรทัศน์ว่าสาเหตุส่วนใหญ่เริ่มจากความเมา แล้วขับรถ ตลอดจนได้รับทราบผลเสียหายทั้งทรัพย์สินและชีวิต

๔๗

๔. กระแสความตื่นตัว ของเครือข่ายการงดเหล้า และกระแสความใส่ใจในสุขภาพที่ผ่านมาจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สาธารณสุขตำบล อสม. ตลอดจนการเกิดขึ้นของเครือข่ายสุขภาพทั้งใน ชุมชน ในตำบล ในอำเภอ ในจังหวัดหรือต่างจังหวัด เช่น ชมรมผู้สูงอายุ กิจกรรมของ สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ)

๕. ไม่มีเงื่อนไขเรื่องการต่อรองผลประโยชน์ ทั้งนี้เนื่องจาก บ้านตัวอยู่ใกล้ตัวเมืองเพียง ๘ กิโลเมตร ทำให้สามารถติดต่อซื้อขายสินค้าได้ง่าย เช่น ร้านค้าเหล้า น้ำดื่มจำนวนมาก แต่เดิมชุมชนนี้ต้องไปซื้อเหล้า เบียร์ น้ำดื่ม น้ำแข็ง ที่ในตลาดอำเภอหล่มสัก เมื่อไม่มีร้านค้าใหญ่ในบ้านตัว จึงไม่มีร้านค้าที่เสียผลประโยชน์หากงดเหล้าในงานศพ บุคคลที่เคยดื่มเหล้าก็มีกำลังซื้อในหมู่บ้านเท่าเดิม เมื่อไม่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงเป็นเงื่อนไขสนับสนุนให้ยอมรับมติธรรมนิยมที่เกิดขึ้นได้ง่าย

๖. พิธีกรรมในงานศพไม่เกี่ยวข้องกับเหล้าเลย แต่ส่วนใหญ่เกี่ยวกับหลักธรรม การตระหนักรู้ให้ปลงต่อความไม่แน่นอน ไม่เที่ยงแท้ แต่เหล้าเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะใช้ในการต้อนรับแขกให้เป็นเครื่องดื่ม จะได้พูดคุยอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพ ที่ต้องคอยเฝ้าศพ ซึ่งในอดีตเมื่อ ๒๐ – ๓๐ ปีที่แล้ว ชุมชนไม่มีเครื่องเสียง ไม่มีไฟฟ้ามีความวังเวงน่ากลัว การเฝ้าศพมีความจำเป็น การเลี้ยงดูแขกก็มีความจำเป็น แต่ปัจจุบัน ศพถูกจัดยกกันเน่าเปื่อย ศพตั้งอย่างสวยงามไม่น่ากลัว มีไฟฟ้าสว่างไสว หน้าที่การเฝ้าศพผ่อนคลายลง เหล้าที่เคยมีหน้าที่ ก็หมดหน้าที่ลง ไม่จำเป็นสำหรับการเลี้ยงดูแขก อีกทั้งไม่ได้ใช้เหล้าในพิธีกรรมงานศพจึงยังไม่มี ความจำเป็นที่จะดำรงสถานภาพของเหล้าในงานศพอีกต่อไป

ภาพที่ ๔๘ – ๔๙ บรรยากาศงานศพในช่วงกลางวัน แยกและเจ้าภาพ

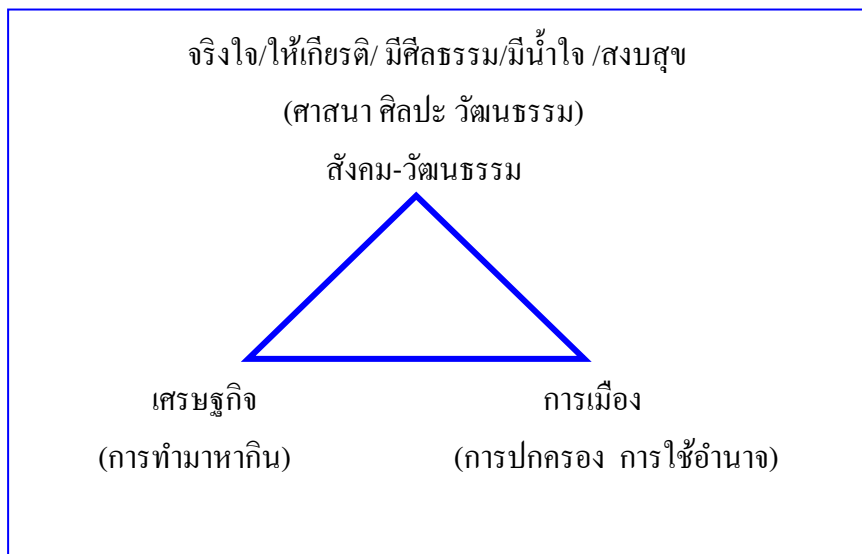
๘. ภาวะผู้นำของแกนนำชุมชน ที่สร้างความน่าเชื่อถือจากความตั้งใจจริง โดยเฉพาะกำนันหลักทรัพย์ คำโถม ผู้ใหญ่สุพรรณ ความเอาจริงเอาจัง มุ่งมั่น ทำให้เกิดศรัทธาจากลูกบ้าน เกิดความพร้อมเพรียงที่จะทำตามผู้นำ ส่งต่อความคิดจากบุคคลหนึ่งไปอีกบุคคลหนึ่ง

๔๘

ผลกระทบต่อชุมชนหลังการดำเนินกิจกรรมงดเหล้าในงานศพ

๑. ลดค่าใช้จ่าย เกิดรูปแบบงานศพแบบประหยัด ตลอดจนสามารถพึ่งตนเองได้
๒. ประชาชนในตำบลได้มีส่วนร่วมพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านสามัคคี เสียสละ อดทน อดกลั้น ประหยัด ซื่อสัตย์ มีสัจจะ ให้เกียรติกัน เมตตาช่วยเหลือ
๓. เกิดการตื่นตัวด้านสุขภาพ และการสร้างเครือข่าย กลุ่ม ชมรม ทำความดีในด้านต่าง ๆ

ผลกระทบต่อชุมชนสามารถอธิบายได้ตามแผนภูมิความสัมพันธ์ของสังคมชุมชนบ้านตัว

ลดรายจ่าย/ประหยัด/คุ้มค่า ปกครองแบบมีส่วนร่วม / ถ้อยที่ถ้อยอาศัย

โอกาสความยั่งยืนของธรรมเนียมหรือกฎใหม่

มีตัวบ่งชี้ว่าธรรมเนียมงดเหล้าในงานศพ จะยั่งยืนหรือไม่ มีหลายประการ คือ

๑. การเลิกเหล้าในงานศพจะคงอยู่ต่อไป เพราะผลที่เกิดขึ้นเป็นเชิงประจักษ์ในด้านบวก กล่าวคือ เหล้า เป็นอบายมุข ตามหลักความเชื่อ และมีข้อห้าม (ศีล) ในพุทธศาสนา การดื่มเหล้าได้ถูกชี้ให้ประชาชนเห็นว่า ส่งผลร้ายมีโทษต่อร่างกาย คนเมาไม่มีสติ ขาดความยับยั้งชั่งใจ บุคคลผู้ดื่มเหล้าไม่ได้รับความเชื่อถือโดยปกติของสังคมส่วนใหญ่ และหากมาดื่มเมานในงานศพยิ่งถูกสังคมประณาม เกิดการควบคุมทางสังคมซึ่งเป็นกระบวนการสุดท้ายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการลงมติประชาคม และกระบวนการนี้มีความสำคัญที่สุด หากยังมีอยู่ก็หมายความว่ากฎใหม่จะยั่งยืน

๒. ความเคารพในศักดิ์ศรีของตนเอง และความภาคภูมิใจของคนที่เคยดื่มเหล้าแล้วงดดื่ม ได้รับการยอมรับ ยกย่องชมเชย จากครอบครัว และชุมชน การงดเหล้าในงานศพจึงเป็น

๔๕

เพียงสัญลักษณ์แห่งการกระทำความดี และเป็นการกระทำที่ส่งผลดีให้ทั้งตนเอง (ผู้ดื่ม/แขกที่มางาน) และผู้อื่น (เจ้าภาพ) สิ่งเหล่านี้จะทำให้แบบอย่างการงดเหล้าคงอยู่อย่างยั่งยืน

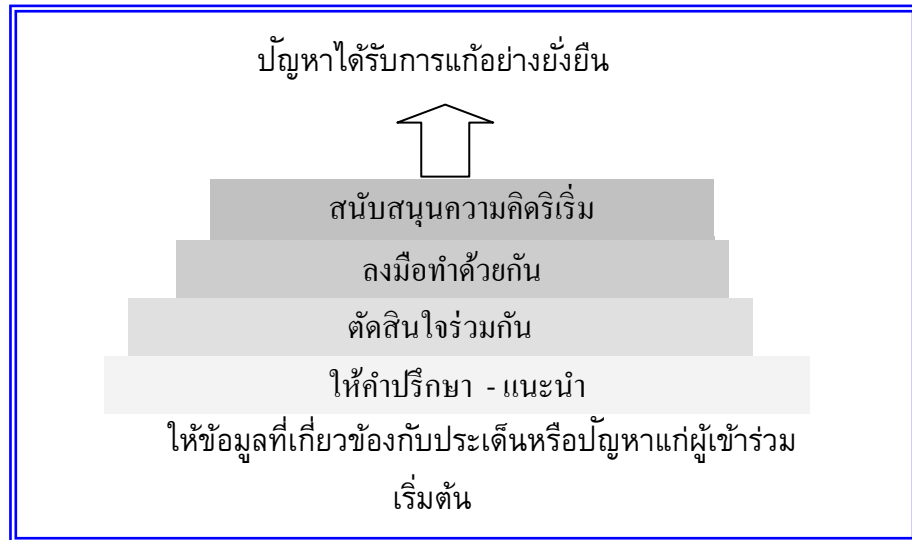
๓. เจ้าภาพงานศพ เป็นกลุ่มที่ยินดีปฏิบัติตามธรรมเนียมใหม่มากที่สุด เพราะไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ และชุมชนเองได้เห็นแบบอย่างงานศพแบบประหยัด จนพัฒนาการรับรู้ไปสู่ความตระหนัก (เห็นถึงประโยชน์) จนไม่อาจมีบุคคลใดล้มเลิกกฎใหม่นี้อีกต่อไป กลุ่มเจ้าภาพจะเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดในการคงอยู่ของธรรมเนียมใหม่อย่างยั่งยืน

๔. มีการตอกย้ำ มีการผลิตซ้ำ ๆ ทางสังคม ของธรรมเนียมใหม่ และมีแรงเสริมให้เกิดการผลิตซ้ำ เช่น การที่นายก อบต.บ้านดู่ อนุมัติหลักการว่า งานศพใดที่ไม่มีเหล้า มอบเงินช่วยเหลือศพอีก ๓,๐๐๐ บาท แรงเสริมที่เกิดจากตัวเงิน เป็นค่าตอบแทน รางวัล ที่ง่ายที่สุด เพราะงานศพต้องใช้จ่ายเงินมาก รางวัลที่ตอบสนองความต้องการของเจ้าภาพนี้เอง ทำให้เกิดการตอกย้ำ ให้ชุมชนผลิตซ้ำธรรมเนียมนี้ต่อไป

๕. หากมีการสืบทอดเจตนาธรรมณ์ มีการขยายเครือข่าย จากรุ่นสู่รุ่น ธรรมเนียมใหม่นี้จะสืบต่อไป เช่น การรวมกลุ่มเยาวชน กลุ่มผ้าขาวน้อย ที่ได้รับการปลูกฝังในการหลีกเลี่ยงอบายมุข ต่อด้านสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ตลอดจนการขยายกลุ่มเครือข่ายสุขภาพ การจัดตั้งกลุ่มโลงศพ ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นถึงความพยายามสานต่อแนวคิดการเลิกเหล้าในงานศพ ที่ค่อยเป็น ค่อยไป เริ่มจากอาสาสมัคร ไปสู่สมาชิก ไปสู่การขยายวงกว้างจากชุมชน ไปสู่นอกชุมชน

การนำต้นแบบกระบวนการไปใช้ในงาน/กิจกรรมประเพณีอื่นๆ

จากการตีความข้อมูลและวิเคราะห์ ได้ต้นแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ เลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ กรณีชุมชนบ้านดิว ดังนี้

กระบวนการประชาคม

๕๐

โอกาสความเป็นไปได้ที่จะนำต้นแบบกระบวนการประชาคมไปใช้ในงาน/กิจกรรม ประเพณีอื่นๆ ที่มีธรรมเนียมการเลี้ยงเหล้า นั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข และสาเหตุแวดล้อม ยกตัวอย่างเช่น

เงื่อนไขและ สาเหตุแวดล้อม	งานศพ	งานสงกรานต์	งานบุญกฐิน	งานลอยกระทง
๑.ระยะเวลาที่ เหมาะสมของงาน/ เทศการนั้นๆ ซึ่งมีความเชื่อ มี จุดหมายในการจัดงานแฝงไว้	ความจงรักภักดี การทำความดี ถวายในหลวง โอกาสวันที่ ๕ ธันวาคม (เริ่มต้นเลิกเหล้า)	วันแห่งครอบครัว ความรัก การ เคารพผู้สูงอายุ (ไม่ควรดื่มเหล้า)	ช่วงหลังออก พรรษา เพื่อทำบุญ สืบทอดพระ ศาสนา (ไม่ควรดื่มเหล้า เป็นกฐินบาป)	ชำระสิ่งเลวร้าย ออกไป ขอขมาแม่ คงคา สักการะ พระพุทธรบาท (จิตใจผ่องใส ไม่ ควรดื่มเหล้า)
๒. ลักษณะ กิจกรรมหรือการ บิดเบือน หรือ ปัญหาที่เกิดขึ้น	งานโสกเศร้า และ ไม่มีเหล้าใน พิธีกรรม	เที่ยว เถลิมฉลอง สนุกสนาน สาดน้ำอย่างไม่มี มารยาท ฯลฯ ลืมเรื่องการทำ	เดินทางไป - มา ทอดกฐินไกลบ้าน ระวังทางดื่ม กิน สนุกสนาน ไม่มี แก่นเรื่อง ความ	ละเลยการเข้าวัด สืบสานประเพณี แต่เปลือกนอก เช่น จัดประกวด นางนพมาศ หรือ

		ความสะอาด บ้านเรือน การไป ไหว้ผู้ใหญ่ การ ทำบุญ	เสียดสี ความ มุ่งมันที่จะทำบุญ สืบทอดประเพณี ศาสนา	แม้กระทั่งข่าวการ เสียชีวิตของวัยรุ่น ในวันลอยกระทง
๓. เงื่อนไข.....				

นอกจากนั้นจะต้องทำความเข้าใจเรื่องบทบาทหน้าที่ของ เหล่า ในงานประเพณี/กิจกรรมที่ต้องการให้เลิกการดื่มเหล้า หากชุมชนร่วมกันวิเคราะห์แล้ว เหล้ายังมีบทบาทหน้าที่ ชุมชนให้ความสำคัญอยู่ ไม่สามารถหาสิ่งอื่นมาทดแทนได้ การงดเหล้าในงานประเพณีอื่น ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น ซึ่งที่กล่าวไปนี้เป็นขั้นตอน การให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือปัญหาแก่ผู้เข้าร่วมประชาคม นั่นเอง

๕๑

๔.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาผลของกิจกรรมงดเหล้าในงานศพที่เสร็จสิ้นไปแล้ว กล่าวคือชุมชนได้มีส่วนร่วมกันทั้งร่วมคิด และร่วมกันทำให้เกิดกฎใหม่ของชุมชน ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างหลังจากที่ชุมชนมีมติประชาคมเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในงานศพ จึงทำให้มองภาพการเริ่มต้นกระบวนการไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ผลการวิจัยจึงขาดความแจ่มชัดของขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วม ขาดข้อมูลการแสดงความคิดเห็นในขณะที่มีการถกเถียง ให้เหตุผล อันเป็นข้อมูลสำคัญที่แสดงตัวตนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่าเขาคิดเห็นอย่างไร จะทำให้มองเห็นภาพบริบทของชุมชนในเชิงวัฒนธรรมได้ดีขึ้น การวิเคราะห์ผลจากการนำมติมาเป็นกฎใหม่ ธรรมเนียมใหม่ ยุ่งยากมากน้อยเพียงใด หากได้ข้อมูลเหล่านี้ จะสามารถนำไปเทียบเคียงใช้กับการเริ่มต้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการงดเหล้าในงานประเพณีอื่น ๆ อีกหลาย ๆ กิจกรรม ที่ในปัจจุบันมักมีเหล้า เบียร์เข้ามาสอดแทรกทุกงาน จนดูเหมือนเป็นสิ่งธรรมดา เคยชินกับการเสพเหล้า โดยอีกมุมหนึ่ง ก็สอนเยาวชนให้รู้จักศีล ๕ (ข้อห้าม) ว่าการมีนเมา ดื่มสุราผิดศีลข้อ ๕ จึงเป็นการสอนหลักธรรมพุทธศาสนาที่ปากว่าตาขีบ สังกมเสื่อมทรามลงทุกวัน

ผู้ศึกษายังพบว่า พระสงฆ์มีโอกาสมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ที่จะร่วมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของประชาชนในชุมชนบ้านดิว เพราะพระสงฆ์ได้รับยกย่องจากชาวบ้าน มีสถานะสูงน่าเชื่อถือ ชาวบ้านพร้อมที่จะเชื่อฟังและทำตามง่ายกว่าจะทำตาม

ประชาชนคนธรรมดาด้วยกัน ซึ่งที่ชุมชนบ้านดัว พระสงฆ์ได้ใช้โอกาสนั้นอย่างเต็มที่เช่น ที่วัดศรีภูมิ เป็นวัดศูนย์กลางรวมความสามัคคีของชาวบ้านในงานประเพณี วัดสว่างราษฎร์สามัคคี ที่มีความพร้อมด้านสถานที่ อำนวยความสะดวกให้ชุมชน ข้าราชการทั้งกลุ่มปกครองท้องถิ่น และส่วนอื่น ๆ เข้ามาใช้สถานที่ จัดกิจกรรมในวัดทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งจะเห็นว่ากำนันเอง ก็ใช้วัดเป็นแหล่งรวมใจของชุมชน ทุกวันพระ ทุกงานศพ จะใช้เวทีของวัดเพื่อส่งต่อ สื่อสารข้อมูลเรื่องการงดเหล้าตลอดเวลา

การศึกษาครั้งนี้ ไม่สามารถควบคุมตัวแปรเรื่องเวลาได้ งานศพที่เป็นสถานการณ์สำคัญ และแหล่งข้อมูล ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด ทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

ปัจจุบันเกิดเครือข่ายงดเหล้าขึ้น หลายชุมชน บางแห่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ หากจะมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน ก็จะทำให้สร้างแรงเสริมที่แข็งแกร่ง ส่งผลให้ธรรมเนียมใหม่นี้ยั่งยืน

๕๒

ในส่วนขององค์กรสภาวัฒนธรรมตำบล หรืออำเภอ ควรจะนำผลการศึกษานี้ไปขยายผล ลงไปทดลองใช้ในชุมชนอื่น หรือในกิจกรรมประเพณีอื่น ๆ ที่มีความเบี่ยงเบนไปจากคุณค่าเดิม เช่นการสาดน้ำประเพณีสงกรานต์ ที่ละทิ้งแก่น ความอ่อนนุ่มต่อผู้อื่นที่แฝงอยู่ในความสนุกสนาน มิใช่สาดน้ำใส่กันอย่างเมามัน แต่แก่นเดิม คือ ปราบปรามให้ผู้อื่นคลายร้อน ด้วยการรดน้ำ เป็นต้น ชุมชนบ้านดัวจะเป็นต้นแบบที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสภาวัฒนธรรม กับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ, ศาสตราจารย์และวัฒนธรรมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ, เอ็ดดิสันเพรส
โปรดักส์, ๒๕๕๕.
- กาญจนา นาคสกุล, ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี, สกฤตไทย, ฉบับที่ ๒๕๑๕ ปีที่ ๔๕
ประจำวันอังคารที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.
- คงเดช เวียงทอง, เหล้าสาโทกับวิถีชุมชน : กรณีศึกษาบ้านแก้งยาว อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น,
วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๖.
- ณัฐมน บัวพรมมี, การใช้สื่อพิธีกรรมแข่งขันนามเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีชาวไทโส้
บ้านโพนจาน อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม (เอกสารประกอบโครงการประชุม
เชิงปฏิบัติการติดตามและประเมินผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน
ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม), ๒๕๕๑.
- เยาวภา โตสงวน, แมงต๊อบเต่า, โครงการภูมิบ้านภูมิเมือง(ศิลปะการแสดง), ๒๕๕๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ :
บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.
- น.พ. วันชัย วัฒนศัพท์, การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร (เอกสารบรรยายในการสัมมนานายจ้างและ

ลูกจ้าง ภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง “ระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ วันที่ ๖-๘
มีนาคม ๒๕๔๖,

น.พ.วรวิทย์ เจริญศิริ, แนวโน้มการคุ้มครองสิทธิในสังคมไทย, ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพ-โรงพยาบาลกรุงเทพ, ๒๕๔๕.
สุเทพ จันทร์หว่าง , ประเพณีคนไทยหล่ม.เอกสารการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น. ๒๕๔๒.

ภาคผนวก

รายงานการสร้างการมีส่วนร่วม

โครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม

ที่ผ่านมานอกจากงานวิจัยครั้งนี้ ท่านได้ทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมในลักษณะใดบ้าง

- จัดกิจกรรม โครงการทางด้านศิลปะ ศาสนา และวัฒนธรรม
- เป็นกรรมการร่วมดำเนินงาน
- จัดหาเงิน สนับสนุนกิจการของสภาวัฒนธรรม

ท่านคิดว่างานวิจัยครั้งนี้ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างท่านและสภาวัฒนธรรมจังหวัดหรือไม่
อย่างไร

- มีส่วนช่วยส่งเสริม เพราะให้ข้อมูลเรื่องที่น่าสนใจในการจะทำวิจัย ซึ่งในจังหวัดมีเรื่องที่น่าสนใจมากมาย และเป็นข้อมูลความเคลื่อนไหวในพื้นที่ ที่กรรมการในสภาวัฒนธรรมจังหวัดรู้จักพื้นที่ดีมากที่สุด ทำให้ทำงานวิจัยได้สะดวก ง่ายขึ้น

โปรดระบุถึงประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด

- เกิดเครือข่ายทางวิชาการ วัฒนธรรมศึกษาของท้องถิ่น
- ทำให้เกิดการจัดเก็บข้อมูล องค์ความรู้ หลากหลายมากขึ้น เช่น องค์ความรู้ที่ใกล้จะสูญหาย องค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง

ในอนาคตท่านมีแนวทางการมีส่วนร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในลักษณะใด

- จัดทำแผนพัฒนาวัฒนธรรมระดับจังหวัดทั้งระยะสั้น ระยะยาวร่วมกัน
- ขยายเครือข่ายให้เกิดองค์กรสภาวัฒนธรรมระดับชุมชนให้เพิ่มขึ้น
- เพิ่มบทบาทหน้าที่ของสภาวัฒนธรรม ไปสู่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้สัมฤทธิ์ผล

ท่านอยากให้ สวช.สร้างเกิดการทำงานร่วมกันระหว่างท่านกับสภาวัฒนธรรมในลักษณะใดบ้าง

- จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนรับฟังความเห็นของท้องถิ่น(สภาวัฒนธรรม)ทุกระดับ
- ยกย่องเชิดชู
- รับฟังปัญหาที่เกิดขึ้นกับองค์กรสภาฯ และนำไปแก้ไขอย่างจริงจัง จริงจัง
- แก้ไขระเบียบกองทุนส่งเสริมฯ ให้สภาฯ สามารถบริหารด้วยตนเอง

ผู้ร่วมโครงการวิจัย

๑).นายปรีชา เทพแก้ว อายุ ๕๖ ปี

วุฒิการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร

ตำแหน่ง วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์

สถานที่ติดต่อ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ถนนเพชรเจริญ

ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทร.๐๕๖๗๑๒๘๒๕-๖ (ที่ทำงาน) มือถือ ๐๘๕๕๖๑๘๗๖๐

๒) นางประนอม จันทร์ภักดี อายุ ๕๓ ปี

วุฒิการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร

อาชีพ นักธุรกิจ

ตำแหน่ง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติการทำงาน

- กรรมการที่ปรึกษาสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ
- ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดเพชรบูรณ์

สถานที่ติดต่อ บ้านเลขที่ ๒๒๔ หมู่ ๕ ต.น้ำซุน อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทร.โทรสาร (บ้าน) ๐๕๖-๗๐๑๑๐๖ มือถือ ๐๘๑-๕๓๘๕๕๖

๓) นายนิพนธ์ อินเนน อายุ ๕๗ ปี

วุฒิการศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาชีพ นักการเมืองท้องถิ่น

ตำแหน่ง ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านดู่

ประวัติการทำงาน

- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัด เพชรบูรณ์
- สมาชิกสภาจังหวัด
- ทนายความ

สถานที่ติดต่อ บ้านเลขที่ ๕๘ ม.๓ ต.บ้านดู่ อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐

โทร.(บ้าน) ๐๕๖-๗๐๒๖๔๔

ประวัติผู้เขียน

นางเยาวภา โตสงวน อายุ ๔๖ ปี

วุฒิการศึกษา ศีษาศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาชีพ รับราชการ

ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๘ ๖ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติการทำงาน.

- ปฏิบัติงานด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ จนถึงปัจจุบัน

สถานที่ติดต่อ บ้านเลขที่ ๒๘๑/๓ ถนนเพชรเจริญ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทร.(บ้าน) ๐๕๖-๗๒๒๗๑๐ มือถือ ๐๘๑-๕๖๑๔๗๗๖